

mojplanet

www.mladinska.com/mojplanet

MESEČNIK, ŠT. 5 • JANUAR 2013 • LETNIK 8 • 3,74 € za naročnike v šoli, 3,99 € za naročnike na domu, 4,70 € v prosti prodaji

**MOJ
TEST**

Makaki

Podzemlje Pece Življenje v tundri

**MOJ
POSTER**

9 771854 288098

The background of the entire page is a photograph of a waterfall in winter. The water is cascading over mossy rocks, creating a soft, blurred effect. The surrounding area is heavily covered in snow and large, intricate ice formations and icicles hang from the top and sides of the waterfall, framing the scene.

Združeni narodi so **leto 2013** razglasili za
mednarodno leto sodelovanja na področju voda.

Dragi moji
planetovci!

Še enkrat vam želim srečno novo leto in veliko dobrega za vse vas in vaše bližnje. Le kaj nam prinaša leto 2013? Mnogi so menili, da bo, kot so napovedovali že večkrat prej, konec sveta. Pa se to na srečo ni zgodilo. Se pa svet spreminja, in to na bolje. Največ lahko naredimo vsak pri sebi. Sama ne verjamem v čudežne sezname z zaobljubami, pač pa verjamem v majhne korake. Lahko postanemo za odtenek odgovornejši. Kako, boste vprašali. Na primer, da se zavestno odpovemo nekaterim potrošniškim navadam, ustvarjamo manj odpadkov, jih ločujemo ali pa stvari večkrat uporabimo. Da lepo ravnamo z živalmi in rastlinami, da jemo pri nas pridelano in čim manj predelano hrano, da varčujemo z energijo in vodo ...

Gotovo ni naključje, da so Združeni narodi leto 2013 razglasili za mednarodno leto sodelovanja na področju voda, in Moj planet bo pisal tudi o tem.

V januarski in februarški številki boste dobili polovici mega posterja, za katerega ste množično glasovali vse do novega leta. Zmagal je barviti tukan, naj vam polepša sobe.

Naya

Pišite nam na moj.planet@mkz.si ali www.mladinska.com/mojplanet, kjer najdete tudi učne liste in filme.

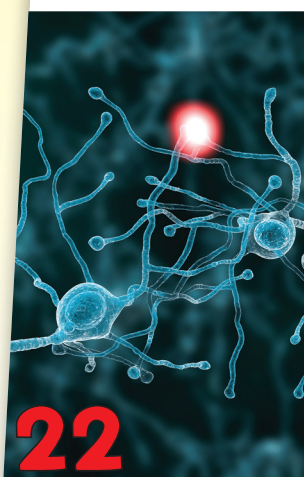
poskus
stran 41

Kazalo

4

22

52

16

Zimski zaspanci

januar 2013

- ▶ **4 SESALCI**
Japonski makak
- 8 EKOSISTEMI**
Tundra
- 12 FOTOGRAFIJA**
Naravoslovna fotografija
- 14 AVTOHTONE PASME**
Slovenski prašiči
- 16 NARAVA**
Zimski zaspanci
- 20 RASTLINE**
Dišavnice
- ▶ **22 ČLOVEŠKO TELO**
Živčevje
- 24 SVET RASTLIN**
Alpski čaj
- 26 POSTERJI**
Tukan – 1. del, Volk
- 36 DR. VETKO**
- 38 OKOLJE**
Uporabim večkrat
- 40 DA VINCI LEARNING**
- 42 PLANETOV STRIP**
Črni diamanti
- 46 POTEPANJA PO SLOVENIJI**
Podzemlje Pece
- 48 MOJ TEST**
Zima – veselje ali muka
- 50 SIVE CELICE**
- ▶ **52 NUŠIN KOTIČEK**
Pripravljeni na novega člana družine?
- 54 MOJ PLANET PRIPOROČA**
- 56 VAŠA POŠTA**

Japonski m

Ko sem eno leto študirala na Japonskem, sem si želela, da bi v divjini vsaj enkrat videla japonskega makaka. V bližini univerze je bil naravni park, kjer naj bi makaki živeli. V parku so table opozarjale na prisotnost opic, ob smetnjakih pa so stala opozorila, da jih je treba zapirati, da ne bi opice brskale po smeteh. Bila sem prepričana, da mi srečanje z makakom ne more uiti.

Sošolci so me opozorili, da opice človeški nasmeh in kazanje zob razumejo kot grožnjo, zato je pametneje, če imam usta zaprta. Sošolka iz Hongkonga pa je rekla, da se opic boji, saj v njenem domačem mestu ljudem iz rok kradejo hrano in nakupovalne vrečke.

A makakov v parku v celem letu nisem srečala niti enkrat. Čeprav sem opice videla v živalskih vrtovih, je občutek, ko žival vidiš v njenem naravnem okolju, čisto drugačen. Tako sem makaka v »divjini« videla samo enkrat in še to skozi okno avtobusa. Zakaj v »divjini«? Ker je Japonska zelo urbanizirana država, kjer kar osemdeset odstotkov prebivalstva živi v mestih, mnogo večjih od Ljubljane, in tudi makak, ki sem ga videla, ni sedel v krošnji drevesa, pač pa na obcestni ograji, za katero so se razprostirale neskončne vrste hiš.

makak

Opica z zimskim kožuhom

Prav zato, ker je Japonska tako dolga, njeno podnebje pa tako raznoliko, se morajo tudi makaki prilagoditi okolju, v katerem prebivajo. Zato tisti, ki živijo bolj severno, pozimi dobijo gostejši in toplejši kožuh. Poleg tega so tudi njihove dnevne dejavnosti odvisne od okolja, v katerem živijo. Opice, ki vsako leto dočakajo pravo pravcato zimo, so zato čez dan manj dejavne in se hranijo manjkrat kot tiste, ki živijo v predelih, kjer se temperature nikoli ne spuščajo pod ničlo ali pod 10 stopinj Celzija.

osebna izkaznica

Razred:	sesalci (Mammalia)
Red:	primati (Primates)
Vrsta:	japonska opica (<i>Macaca fuscata</i>)
Teža:	od 8 do 11 kg
Višina:	od 50 do 57 cm
Razširjenost:	japonski otoki Honšu, Kjušu in Šikoku
Življenjska doba:	do 7 let

Najseverneje živeča opica

Japonski makak je od vseh opic na svetu najseverneje živeča opica. Japonska je namreč izredno dolga država, ki se razteza od 24° do 46° severne zemljepisne širine, zato je tudi njeno podnebje zelo raznoliko: od mrzlega podnebja na najbolj severnem otoku Hokaido pa vse do subtropskega podnebja na južnih otočjih. Makaka razen na Hokaidu najdemo na vseh drugih treh glavnih otokih, zato je na različno podnebje zelo dobro prilagojen, ne motijo ga niti temperature do -20 °C.

Kako se pozimi grejejo opice?

V prefekturi Nagano, ki je v osrednjem, goratem delu Japonske in kjer imajo vsako leto veliko snega in mrzle zime, so se opice navdušile nad kopanjem v naravnih toplicah. Japonska je namreč znana po številnih termalnih vrelih, zato je raj za vse ljubitelje toplic, ki pa so nekoliko drugačne od tistih, ki jih poznamo pri nas. Japonske toplice so veliko manjše in intimnejše, bazeni pa so po navadi urejeni tako, da imamo občutek, da se kopamo v manjših, naravnih kotanjah. In marsikatero toplico so prav zares v naravnih kotanjah in tolmunčkih. Poleg tistih, ki so jih zgradili ljudje, obstajajo tudi povsem naravne in divje toplice. Ene takšnih so tiste v Naganu, ki so jih opice izbrale za svoje zimsko pribežališče. Okrog leta 1963 so opice odkrile, da se lahko v mrzlih zimskih mesecih grejejo v topli termalni vodi. Tako se pozimi vsak dan zjutraj spustijo iz okoliških gozdov in dan prečepijo v toplicah, zvečer pa se vrnejo nazaj v drevesne krošnje.

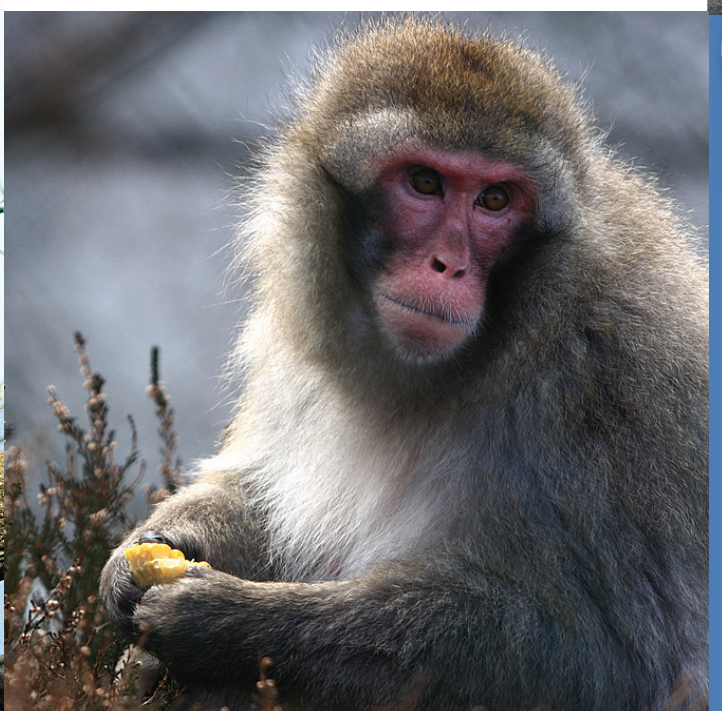

Snežne opice

Japonskim makakom pravijo tudi snežne opice. Pa ne zato, ker bi bile bele barve, pač pa zato, ker so to edini primati, ki jih lahko vidimo na snežni podlagi. Makaki imajo rjavo siv kožuh, rdeče obraze in kratke repe. Spadajo med opice starega sveta – to so opice, ki živijo v Afriki in Aziji. Čeprav spijo v drevesnih krošnjah, večino dneva preživijo na tleh, hodijo pa večinoma po vseh štirih.

Dan v življenju snežne opice ...

Snežna opica ima podoben življenjski ritem kot človek. Aktivna je podnevi, ponoči pa spi. Čez dan je zaposlena s številnimi dejavnostmi; iskanjem hrane, negovanjem kožuha, igranjem, druženjem z drugimi opicami pa tudi počivanjem. Makaki so vsejedi, kar pomeni, da jedo tako rastlinsko hrano kot tudi hrano živalskega izvora. Tako kot njihove dnevne dejavnosti pa je tudi njihov jedilnik odvisen od okolja, v katerem živijo.

... in leto

Njihove dnevne aktivnosti so seveda odvisne tudi od letnega časa. Pomlad je tako čas rojstev novih opičjih članov. Samica običajno skoti enega mladiča, ki ga prve štiri mesece prenaša na trebuhu. Samice z mladiči se od tropa oddaljijo, vanj se znova vključujejo počasi.

Poletje je čas, ko se mladiči postopoma začnejo učiti samostojnosti. Samica sicer mladiča tudi po štirih mesecih še vedno prenaša naokrog, vendar na hrbtu. Poleti opice svojo zimsko dlako zamenjajo za poletno.

Jesen je za opice najbolj dejaven letni čas, saj si morajo nabrati zalogo hrane in maščob za prihajajočo zimo. Ko začne z drevja odpadati listje, se začne opicam počasi zgoščevati kožuh.

FOTOGRAFIJE: SHUTTERSTOCK

... da se mladič osamosvoji po približno enem letu; samičke ostanejo v tropu, samci pa si poiščejo nov trop?

... da japonski makak v divjini doživi le sedem let zaradi številnih bolezni in drugih nevarnosti, ki preživijo nanje, v ujetništvu pa lahko dočakajo celo do 30 let?

... da Japonci opicam pravijo saru, japonskim opicam pa *nihon saru* (Nihon = Japonska + saru = opica)?

... da imajo Japonci številne pregovore, povezane z opicami? Eden takšnih je na primer: Tudi opica kdaj pade z drevesa – pomeni, da se lahko tudi najboljši na svojem področju kdaj zmoti (tudi najboljšim se zgodi).

Zima je, vsaj za tiste japonske opice, ki ne živijo v toplejših predelih Japonske, najbolj stresen in naporen letni čas. Zunaj je mrzlo, hrane je malo, snega pa veliko. Še dobro, da imajo nekatere opice to srečo, da se lahko pozimi grejejo v toplicah!

Mojca Grce

TUNDRA

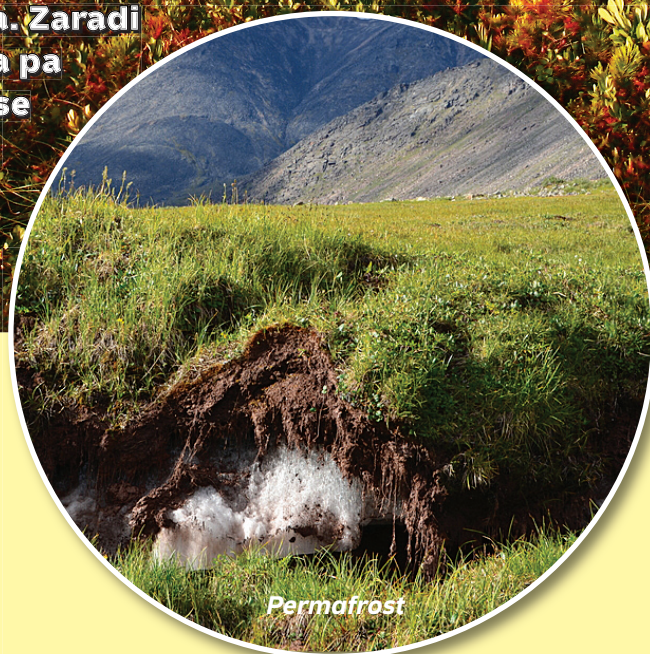
Tundra je pokrajina, ki je večji del leta gola. Zaradi mrzlega podnebja drevje ne more rasti, tla pa so zaradi nizkih temperatur zamrznjena vse leto. Tem težkim vremenskim razmeram je na različne načine prilagojeno tudi rastlinstvo in živalstvo.

Daljni sever

Tundra na severu sega vse od Arktike, prek severnega dela Severne Amerike, Grenlandije, severne Skandinavije in severa Rusije. Ta puščobna pokrajina oživi le poleti, ko jo sonce obseva kar 24 ur na dan. Za tundro so sicer značilne dolge in suhe zime, meseci brez svetlobe in ekstremno nizke temperature.

Severno poletje

Poletje v tundri traja okoli 50 dni. Temperature se vzpenjo nad 0 °C. V tem času se začne taliti sneg, pokrajina oživi. V kratkem severnem poletju je hrane dovolj, zato se začno živali in rastline množično razmnoževati. Čeprav čez leto pade zelo malo padavin, je tundra poleti zelo vodnata in blatna, zato proti koncu pomladi tudi ozeleni. Vendar pa so tla v tundri za kmetijstvo popolnoma neuporabna.

Permafrost

Tundrska tla imajo na površini tanek sloj šote, ki poleti tudi odmrzne ter iz nje zraste nekaj skromnega rastja. Pod tankim slojem šote je debela plast ilovice. Ta je običajno popolnoma prepojena s talno vodo, ker ne more prenikati v globlje sloje. Tik pod njo je namreč debela plast zamrznjenih prsti, ki je globoko zamrznjena vse leto. Imenujemo jo permafrost.

*Dežela mahov in lišajev poleti
zažari v barvah*

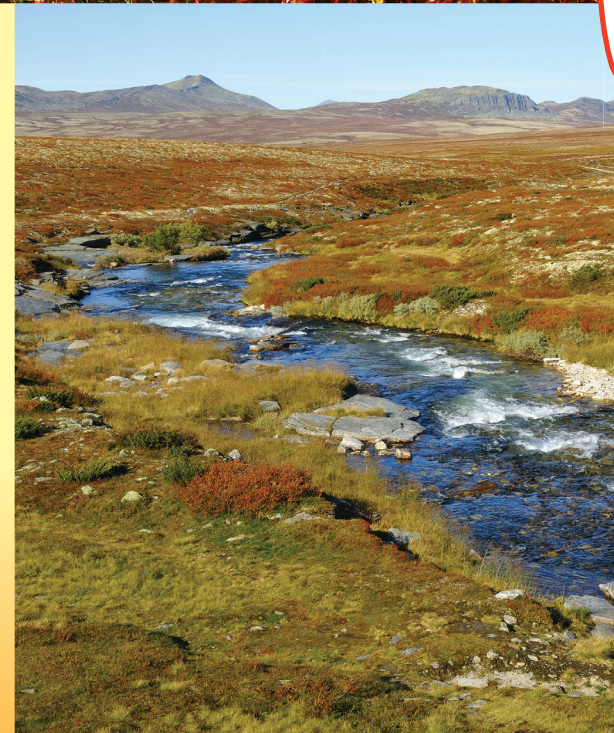
Moškatno govedo

Boj za obstanek

V mrzli tundri bijejo rastline in živali nenehen boj za obstanek. Mnoge živali se jeseni preselijo v toplejše kraje. Nekatere živalske in rastlinske vrste pa zimo preživijo pod debelo snežno odejo. Ta jih varuje pred zmrzaljo. Žal se vsem rastlinam in živalim ne uspe zakopati v sneg pred mrazom. Te vrste so najbolj ogrožene. Izpostavljene so ostrim življenjskim razmeram in pomanjkanju hrane. Pozimi jim vsak dan grozi smrt.

Snežna odeja

Morda se zdi, da na severu zapade veliko snega. A ni tako. Zrak je v tundri pozimi izredno suh, saj vsaka vlaga zaradi mraza takoj zmrzne. Sneg je za večino živali na severu dobrodejen, v snegu so namreč zračni prostorčki, ki so dober izolator. Razlika med zunanjo temperaturo in tisto pod snežno odejo je lahko celo do 25 °C!

*Tudi mladiču severnega
medveda je topleje v
snežnem brlogu kot zunaj*

Rastlinstvo

Za tundrsko rastlinstvo je značilno, da je izjemno nizko. Le redko zraste do enega metra. Drevesa zaradi kratkega vegetacijskega obdobja ne morejo rasti. Na sploh rastline rastejo zelo počasi. Takoj ko se sneg stali, pa neverjetno hitro vzcvetijo. Nekatere rastline takoj po zimskem počitku uporabijo za razvoj zelenih listov in cvetov zaloge hranilnih snovi, ki so jih s fotosintezo pridelale prejšnje leto in so jih shranile v podzemnih koreninah.

Prilagoditev rastlin na hud mraz

Ker je ena od največjih prilagoditev rastlin na hladno podnebje pritlična rast, se rastline s tem izognejo močnemu vetru, ki jih lahko poleh nizkih temperatur še dodatno poškoduje. Drevesni vrsti **zelnata vrba** in **arktična vrba** sta običajno visoki samo do 10 cm! Prilagojene so tudi mačice teh vrb, ki imajo na gosto porasle mrtve dlačice, ki delujejo kot toplotni izolator ter imajo v celicah snovi proti zmrzovanju. V tundri pa na najbolj izpostavljenih mestih uspevajo le mahovi in lišaji. Lišaji se čez zimo popolnoma izsušijo ter tako preprečijo poškodbe tkiva zaradi mraza. Mahovi rastejo v gostih skupinah, kjer je temperatura vsaj za nekaj stopinj višja od okolice. Tudi več cvetnic, kot npr. alpska velesa, se greje na podoben način. **Alpska velesa** ima za gretje tudi dlakava stebela in plodove. Cvetovi pa se obračajo in sledijo soncu. Ena od rastlin, ki je tudi prilagojena na hud mraz, je **rumeni kamnokreč**, ki ima večino telesa v gosto olistani rozeti.

Planinskega zajca plenilci težje opazijo ...

... a tudi plenilci se pozimi »skrijejo« v belo barvo.

Čredé severnih jelenov ali karibujev lahko štejejo več deset tisoč živali

Menjavanje barve

Zimska in poletna pokrajina tundre je zelo različna. Ker ni dreves, so živali zelo vidne in tako tudi izpostavljene napadom drugih živali. Ena od pomembnih prilagoditev stalnih prebivalcev tundre je zato menjavanje barve. **Polarna lisica** že zgodaj jeseni dobi bel kožuh, ki je iz daljše in gostejše dlake in jo varuje pred hudim mrazom. Ko se spomladi začne taliti sneg, dobi spet poletno rjavkasto dlako. Ta je krajša in redkejša. Podobno menjavajo barvo tudi nekatere druge tundrske živali, npr. **snežna sova, velika podlasica, planinski zajec, barjanski jereb ...**

Beli medvedi pa imajo kožuh stalno bele barve. Kožuh ima dolgo dlako in je poraščen tudi po stopalih. Tako ga varuje pred mrazom na ledu. Debela plast podkožne maščobe belim medvedom preprečuje ohlajanje telesa med plavanjem v morju.

Selivci v tundri

Poleti je v tundri svetlo 24 ur na dan, zato rastline hitro rastejo, živali pa imajo veliko hrane. V tem kratkem času tundra privabi množico živali selivk. Velike jate **gosi, pobrežniki, čigre** so stalni poletni obiskovalci te pokrajine in se hranijo z vodnimi in obvodnimi rastlinami. Glavni selivci na dolge razdalje pa so velikanske črede **severnih jelenov**. Te črede se konec poletja selijo iz poletnih bivališč v tundri v prezimovališča v iglastih gozdovih. V vsako smer je pot dolga več kot 1000 km! Severni jeleni in **moškatno govedo** s parklji razkopavajo sneg, da pridejo do lišajev in pritlikavih vrb. Pred mrazom jih varuje gost in debel kožuh. V hudem mrazu se živali v čredi stisnejo skupaj ter s tem zmanjšajo izgubljanje telesne toplote.

... da nekatere rastline v mrzlih podnebnjih ne morejo cveteti in razviti plodov v eni sezoni? Zato v prvem letu razvijejo cvetne popke, drugo leto se v njih razvije pelod, šele v tretjem letu cvetijo in nato v četrtem letu dozoriijo semena.

... da je za leminge značilno kopanje rogov pod snežno odejo? V rogovih so zaščiteni pred plenilci ter imajo nekoliko več hrane kot druge živali v tundri.

... da se trajno zamrznjena prst oz. permafrost nahaja tudi v visokogorju?

... da poleti v tundri kar mrgoli čmrljev, kačjih pastirjev ter predvsem velikih rojev komarjev? Številna jezera so odlično bivališče za množice komarjevih jajčec. Čez zimo zamrznjena jajčeca se spomladi odtajajo in iz njih se izležejo ličinke. Komarjeve ličinke so pomemben vir hrane za razne vrste plojkokljunov in pobrežnikov.

Tina Pavlovič

Naravoslovna fotografija

Danes ima že skoraj vsakdo tak ali drugačen digitalni fotoaparati. Fotoaparati je tudi vgrajen v skoraj vsak mobilni telefon ali kako drugo mobilno napravo. Zdi se, da samo pritisneš na gumb in že nastane čudovita fotografija. Toda pogosto so tako na pamet narejene fotografije prav neugledne, pa naj si bo fotoaparati še tako dober, naj ima še toliko mega pik ...

Tudi fotografiranje, tako kot drugih spretnosti, se moramo naučiti. Nekoč, ko so za fotografijo uporabljali filme, je bilo učenje težje in dražje. Danes pa lahko brez truda in stroškov narediš veliko fotografij, zato lažje in ceneje pridobivaš fotografske izkušnje in se tudi učiš na napakah.

Brglez sredi zime je plodove, ki jih je med letom skril v dupla dreves.

Naravoslovna fotografija

Fotografiranje gobic, rožic, mravelj, hroščev, polhov, ptičkov in sploh vsega v naravi je posebna fotografska disciplina, ki ji pravimo naravoslovna fotografija. Pri takem fotografiranju želimo živali in rastline s fotoaparatom ujeti v naravnem okolju, da so na fotografijah vidne njihove glavne lastnosti, hkrati pa še posebnosti in čim več podrobnosti.

Oprema

Za naravoslovno fotografijo seveda potrebujete fotoaparati, ta je za začetek lahko kakršen koli, pa še radovedno oko in veliko potrpljenja. Najlažje je začeti fotografirati rožice in druge rastline. Te namreč mirujejo, medtem ko se živali skoraj neprestano premikajo. Pozimi pa je rožic bolj malo, zato se lahko lotite fotografiranja ptičkov. Teh je povsod veliko, pa še zelo fotogenični so, kar pomeni, da so na slikah zelo lepi. Pomembna oprema naravoslovnega fotografa je tudi računalnik in program za obdelovanje slik. Na internetu je veliko dobrih zastonskih fotografskih programov, kot je denimo PhotoScape, ki ga najdeš na naslovu www.photoscape.org.

Nekaj nasvetov za fotografiranje ptic

Za začetnika je najlažje, da ptičke fotografira, ko ti sedijo na vejah ali čem drugem. Takrat so namreč bolj ali manj pri miru. Najbolje je, da si ogledaš, kje se ptički po navadi zbirajo, in jih potem s fotoaparatom pričakaš v »zasedi«. Glavno pravilo naravoslovne fotografije je, da je slikana žival osrednji del fotografije in da je slika živali ostra. To pa pri fotografiji ptic pomeni, da se jim čim bolj približaš ali pa imaš tako imenovani zoom, s katerim sliko čim bolj povečaš.

Učenje

Na primeru zelo povprečne fotografije škorcev na kakiju si bomo ogledali, kako narediti še kar dober končni izdelek, fotografijo, ki jo boste brez sramu pokazali drugim. Kar poskusite!

1

Na sončen dan sem posnel škorce na drevesu. Nisem se jim mogel bolj približati, zato škorcev skoraj ni videti, slika je prepolna podrobnosti (sadeži, vejice) in z njo nisem zadovoljen.

2

V računalniškem programu zato naredim izrez, na katerem izstopata škorca, sadeži pa tvorijo naravno ozadje, nepotrebno ozadje hribov pa ni vidno. Je že nekoliko bolje.

3

Naredim še en izrez, na katerem je viden le en škorec. Kako ponosno sedi! Sedaj so lepo vidna tudi njegova obarvana peresa, čopek, odsev v očesu ...

4

Z izrezovanjem pa ne smem pretiravati, saj je potem slika »kockasta«, neostra in zato neuporabna.

FOTOGRAFIE: ANDREJ GUŠTIN, SHUTTERSTOCK

Andrej Guštin

avtohtone pasme

Med slovenskim kmečkim prebivalstvom so bili nekoč prašiči zelo priljubljeni. Od nezahtevnih živali, ki so se lahko paste na prostem, pozimi pa prebivale v hlevu, so ljudje dobili nujno potrebno hrano živalskega izvora. Meso in klobase za bolj premožne, slanina, ocvirki ter maščoba za bolj revne. Takrat se pomena avtohtonih pasem še niso zavedali, danes pa jih skrbno varujemo.

Le en prašič je slovenski

Med slovenskimi avtohtonimi pasmami živali najdemo le eno pasmo prašiča. To je **krškopoljski prašič**. Že njegovo ime izdaja, da prihaja iz jugovzhodne Slovenije, iz okolice Krškega in Brežic. To je pasma, ki je bila v 19. stoletju zelo priljubljena, potem pa smo jo zaradi križanj s tujimi pasmami že skoraj izgubili. Danes se njena številčnost počasi povečuje, saj se z njo ukvarjajo strokovnjaki in znanstveniki slovenskih fakultet.

Krškopolski prašič

Kakšen je krškopoljski prašič?

Je velik in miren pujs, ki doseže do 300 kg teže. Rad jé, zato njegova telesna masa hitro raste. Je črne barve s širokim belim pasom čez sprednje tace in pleče. Uhlji so povešeni. Samice so dobre mame in skotijo od 8 do 10 mladičev. Krškopoljski prašič je primeren za v hlev, raje pa se pase na prostem. Pujski, ki redno tečejo in se razgibavajo na svežem zraku in sveži travi, dajejo zdravo meso.

Slovenski

V tradicionalni slovenski kuhinji

Meso našega prašiča je dobro in okusno, ima več nenasičenih maščobnih kislin (bolj zdravo meso) kot meso drugih pasem prašičev. Primerno je za pečenke, slanino in predelavo v klobase. Če želimo ohraniti pasmo, moramo uporabljati tudi njeno meso. Tako so rejci te pasme ustanovili blagovno znamko »Mesnine krškopoljskega prašiča«, da bi mi uporabniki vedeli, kdaj jemo kvalitetno meso slovenske pasme in kdaj ne.

Na pašniku

ki prašiči

Zakaj pasme izginjajo?

Največji problem pri vzdrževanju in nadaljnji reji neke pasme je premajhno število osebkov iste pasme. Hitro pridemo do tega, da parimo živali, ki so med seboj v sorodu. Če pa je takega parjenja preveč, se pri prašičih pojavijo zdravstvene težave, kot je šibek imunski sistem. Te živali zato zbolijo in umrejo za boleznimi, ki bi prašiče, parjene zunaj sorodstva, manj prizadele. Veliko je tudi mrtvorojenih pujskov in smrtnost med dojenimi pujski je velika. Zato so verjetno izginile stare pasme, in če se ne bomo potrudili, se lahko enako zgodi tudi s krškopoljskim prašičem.

Druge pasme prašičev pri nas

Na Slovenskem se največ pojavljajo pasme veliki beli prašič, landrace, pietrain in duroc. Zanje je značilno hitro priraščanje telesne mase in veliko potomcev. V ljubiteljske namene pa so ljudje začeli gojiti vietnamske prašiče. Ti ne ostanejo tako majhni, kot je sprva videti, zato moramo imeti v mislih, da bodo na koncu veliki in težki kot velik pes.

Pujsi imajo radi čistočo.

ali
veš...

Izginule slovenske pasme

Na območju današnje Slovenije so v 19. stoletju uspevale še tri pasme. Na Gorenjskem so redili gorenjskega črno lisastega prašiča, iz katerega so delali kranjske klobase. V Zgornji Savinjski dolini so redili solčavskega domačega črnega prašiča, ki je veljal za zelo zdravo pasmo. Na Štajerskem so redili štajerskega črnega prašiča. Vse pasme so danes že izginile.

... da parjenje v sorodstvu lahko prizadene vse živalske in rastlinske vrste, enako velja tudi za ljudi?

... da imajo pujsi radi čistočo? Krškopoljski prašiči se ne valjajo po lastnih iztrebkih, poleti pa se celo radi okopajo. Nekatere pasme pujskov se ne kopajo rade.

... da vraža, da pujski prinašajo srečo, izhaja iz obdobja, ko so kmetje, ki so redili pujske in v svojo prehrano vključili svinjsko mast, lažje preživeli hladno zimo?

narava

Zimski zas

Kratki dnevi, mraz, oblaki in megla, ki zastirajo sončnim žarkom pot do Zemlje, poskrbijo, da sem zimska zaspanka. Težko vstanem, in že popoldne se veselim, da bom čez nekaj ur brez slabe vesti zlezla pod odejo. S slabo vestjo pa bi to lahko naredila kar precej prej.

In zato na tak zaspan dan včasih potihlo zavidam vsem živalskim zaspancem. Tistim, ki zimo prespijo, in tistim, ki jo večino predremajo, vmes pa se zbudijo iz otrplosti, opravijo najnujnejše in spet zadremajo. Tako v zavetju privarčujejo energijo, medtem ko je zunaj mraz in primanjkuje hrane.

Spanci

Jež

Jeseni se dobro nahrani. Tolšča bo zimska zaloga. Potem pa se takole zvije in zaspi. Njegovo telo se ohladi – še jeseni je bila njegova telesna temperatura 34 stopinj Celzija, med spanjem pa se zniža na 4 stopinje Celzija. Tudi bitje srca se zelo upočasni – namesto 190-krat v minuti utripa samo še 20-krat na minuto. Ampak včasih se vseeno prebudi in sprehodi naokrog. Zgodi se, da si poišče tudi drugo gnezdo.

Netopir

Takole pa zimo prespi netopir. Tudi on jeseni poje več kot navadno. Preden se obesi z glavo navzdol, postane lepo zalit. Med spanjem se tudi njegovo telo zelo ohladi, srce utripa le 18- do 80-krat na minuto (sicer od 250- do 450-krat v minuti), vdihne in izdihne pa le od 4- do 6-krat (sicer od 60- do 90-krat v minuti). Po nekaj tednih se prebudi. Takrat lula in pije, včasih pa si poišče primernejše prezimovališče. In kje spi? Večinoma v podzemskih jamah, kjer je stalna temperatura in je dovolj vlage. Spi sam? Običajno se na zimo zbere tudi do 1000 netopirjev in potem skupaj spijo. Kdo ve, ali kaj sanjajo.

Medved

Medved zimo predrema. Njegovo telo ostane toplo, ritem bitja srca in dihanja pa tak kot vedno. Jeseni se zavleče v brlog. Ob lepem vremenu se prebudi in kolovrati naokrog, potem spet zaspi. V tem času samica skoti mladiče.

Metulj

je med prvimi znanilci pomladi. Seveda, saj ga iz zimske otrplosti prebudi prvo spomladansko sonce.

Polh

Gledam svojega vnuka, ki je omagal po vseh dnevnih dogodivščinah. Spi kot polh. Pa res? Andraž ima rdeča lica, topel je in enakomerno diha. Kaj pa polh? Njegovo telesce se med zimskim spanjem ohladi, srce bije zelo počasi in včasih tudi po minuto ne vdihne. Ampak, ker se je pred zimovanjem najedel in zredil in si našel zaveten prostor globoko v zemlji ali zapuščeni ptičji gnezdnici, bo zimo varno prespal.

Polž

se jeseni umakne za ped globoko v rahlo prst. Ustje svoje hišice zapre s snovjo, ki se strdi v nekakšen pokrovček. Tako polž varno dočaka pomladansko topel dan.

Jelka Pogačnik

FOTOGRAFIJE: SHUTTERSTOCK

Dišavnice

– rastline z dišečimi sokovi

Rastline dišijo zaradi eteričnih olj*, ki jih imajo v svojih sokovih, bodisi cvetovih, listih, koreninah ... Dišavnice dodamo jedem ali jih pripravimo kot napitke. Hrani poleg prijetnega vonja dajo tudi svojevrsten okus, barvo in jo obogatijo z vitamini, minerali in drugimi pomembnimi snovmi. Na splošno velja, da dražijo sluznico prebavil. Tako vzbujaajo tek, izboljšajo prebavo in počutje.

**Zmesi iz veliko spojin. Zelo hitro izhlapijo (zato jih zavohamo), običajno so brez barve. Se ne topijo v vodi – zato so dobila ime olja, čeprav nimajo nič skupnega z maščobnimi olji.*

Dišavnica, zelišče ali začimba?

Za dišavnice velja, da so bolj milega okusa in vonja. Rečemo jim tudi zelišča. Običajno med kuhanjem izgubijo aromo, zato jih jedem dodajamo na koncu kuhanja. Nekatere izgubijo aromo tudi med sušenjem, zato jih shranjujemo v olju ali pa jih zamrzujemo.

Začimbe so po okusu in vonju ostrejšje, nekatere celo zelo pekoče. Običajno so bolj »trpežne«. Med kuhanjem sproščajo svojo aromo, zato jih dodamo že na začetku kuhanja.

Za naše telo so najboljše tiste, ki rastejo v naših krajih. Telo prepozna njihovo domačnost, zato jih najlažje uporabi.

Peteršilj – osvežilec daha in telesni dezodorant

To je brez dvoma najbolj razširjena dišavnica in svetovno znana dekoracija. Peteršilj ima prijeten, značilen vonj in edinstveno kombinacijo hranil. Ima trikrat toliko vitamina C kot pomaranče in dvakrat več kalcija kot mleko. Ponaša se z beta karotenom in različnimi minerali – železom, manganom, kalcijem, bakrom. Njegova zelena barva čisti in obnavlja kri. V ljudskem zdravilstvu s peteršiljevim sokom zdravijo slabokrvnost.

Bazilika – odganja žalost, povzroča srečo in veselje

Kraljevska dišava, ki je nikoli niso omenjali kot divjo rastlino. V srednjem veku so ji pripisovali čarobno moč. Danes je številka ena italijanske in francoske kuhinje in skoraj nujni dodatek vsem paradižnikovim jedem. Obstaja najmanj 60 različnih vrst bazilike. Nekatere imajo duh po cimetu, po janežu, po nageljnih, po citronah in po timijanu. Čaj iz bazilike nas pomirja in izbojša spanec. Zdravilci ji pripisujejo blagodejen učinek na srce, pljuča in želodec.

Drobnjak – naravni antibiotik

Njegovi cevasti listi in svetlo vijoličasti cvetovi imajo okus po čebuli ali česnu, vendar ne pečejo. Ne prenese kuhanja, zato je najboljša dišava za hladne narezke. Drobnjak spodbuja tek in lajša prebavo. Dober je za srce in ožilje. Spada v družino čebulnic, za katere je značilno, da so blagi antibiotiki.

Majaron – naravno pomirjevalo

Je tako rekoč starejši brat origana. Oba izvirata iz iste družine, zato sta tudi po videzu zelo podobna. Pa vendar med njima ni pričakovanega ujemanja. V kuhinji zato drži pravilo: ali eden ali drugi. Njegova nežna aroma se dobro poda h krepkim zimskim jedem ali težji mesni hrani. Izvrsten je v jedeh iz zelja in stročnic. Odlično se prilega krompirju. Med sušenjem ohrani vso aromo. Majaron krepi živce, zdravi prehlad in bolečine v želodcu.

Materina dušica ali divji timijan – za izkašljevanje

Je v sorodu s timijanom, ki ga poznamo kot gojeno, vrtno rastlino. Materina dušica uspeva v naravi, na sončnih travnikih, tudi na Krasu in v visokogorju. Spada med najbolj znane in uporabljane zdravilne rastline v naši deželi. Nabiramo cvetočo zel, ki ima rožnate cvetove. Hrana, odišavljena z materino dušico, blaži napenjanje in izločanje vetrov. Čaj je cenjeno zdravilo za čiščenje dihalnih poti.

FOTOGRAFIJE: SHUTTERSTOCK

... da so bile začimbe in dišavnice nekoč tako dragocene, da so jih ljudje skrivali, zaklepali, hranili v posebnih škatlah in z vso predanostjo in znanjem dodajali jedem? Pomenile so premožnost ljudi.

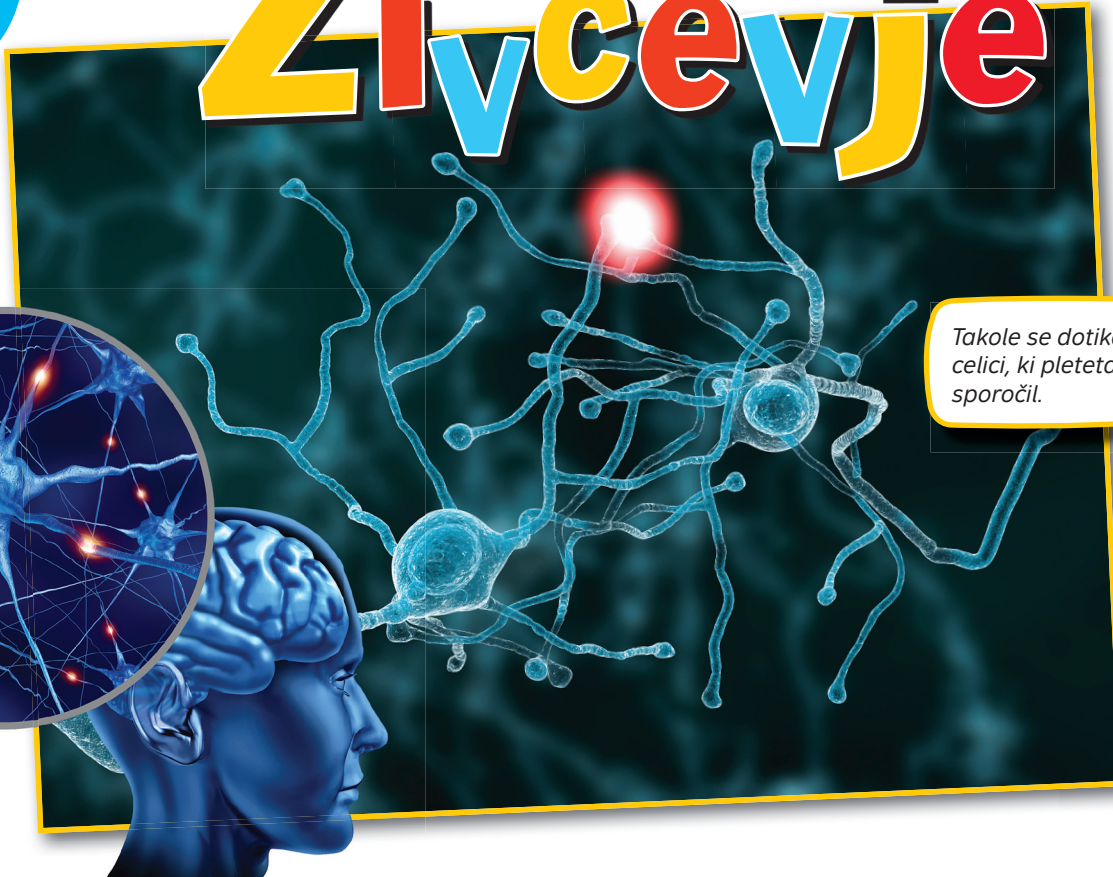
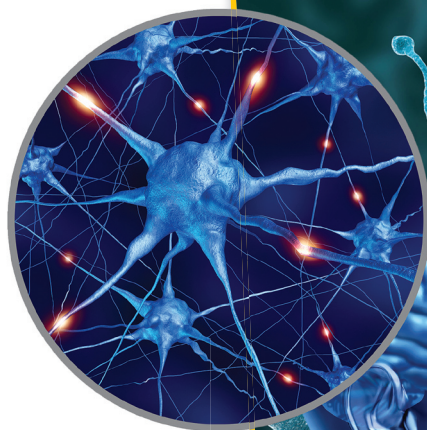
... da so baziliko nekoč ljudje nosili s seboj v žepih in torbah, ker so verjeli, da jih polepša?

... da so stari Grki sejali majaron po grobovih, kar naj bi prispevalo k večni blaženosti pokojnikov?

... da so Egipčani uporabljali timijan za balzamiranje mrtvih? Kasneje so tudi znanstveno dokazali, da uničuje več vrst bakterij in glivic ter deluje protivnetno.

Vesna Šučur

Živčevje

Takole se dotikata živčni celici, ki pleteta mrežo sporočil.

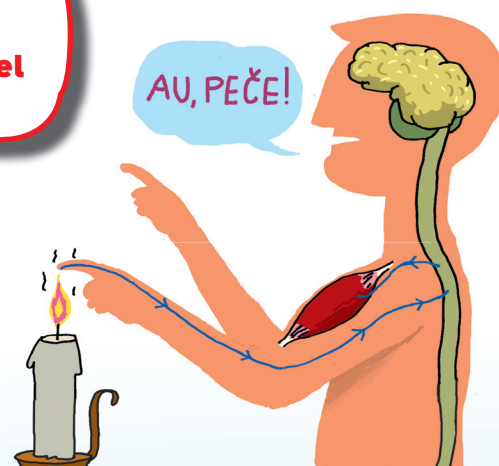
Skorajda vse, kar počnemo, usklajuje in nadzoruje zapleten sistem živčevja. Živčevje je sestavljeno iz milijard živčnih celic. Medvedek Pu bi jim verjetno rekel: nervoni. Mi jim pravimo nevroni.

Živčne celice

ali **nevroni** imajo pomembno nalogo. Bliskovito hitro prenašajo dražljaje. S tem pletejo živahno mrežo sporočil in navodil.

»Poslušanje«

Imenitna lastnost živčevja je, da je med seboj usklajeno in podrejeno zakonu: poslušamo drug drugega. Zaradi tega poslušanja v telesu sporočila tečejo v obe smeri: od organov in mišic v možgane in obratno, iz možganov nazaj v organe in mišice. Možgani so nadzorno središče živčevja. V njih se zbirajo podatki o vseh dražljajih. Možgani dražljaje skrbno predelajo in izdelajo navodila, ki po živcih potujejo do mišic in organov.

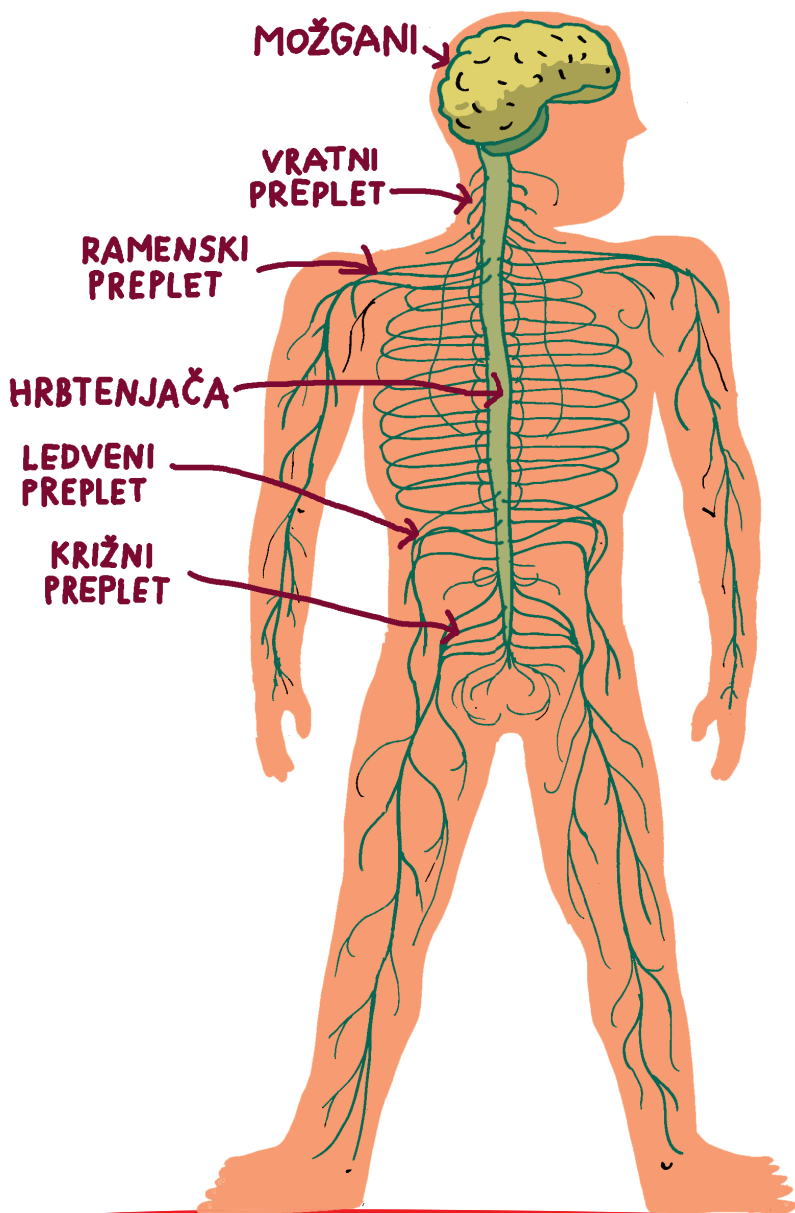

Živčni sistem

sestavljata **osrednje** in **periferno** živčevje. Iz možganov in hrbtenjače, ki tvorita osrednje živčevje, izhajajo, »poganjajo« živci. Ti so razporejeni po telesu in ustvarjajo periferno živčevje. **Dovodni** živci prenašajo v osrednje živčevje sporočila o občutkih telesa. **Odvodni** živci pa iz osrednjega živčevja prenašajo navodila mišicam in organom.

Živčni prepleti

Periferno živčevje, ki tvori mrežo živčnih vlaken po celotnem telesu, je zanimivo tudi zato, ker je ponekod bolj gosto »tkano«. To so živčni prepleti. Iz **vratnega prepleta** izhajajo vsi živci za vrat in ramena. V ramenih imamo **ramenski preplet**, ki oživčuje vse mišice na rokah in dlaneh. **Ledveni preplet** skrbi za trebušno steno in nožne mišice. **Križni preplet** pa oskrbuje mišice medeničnega obroča in mišice nog.

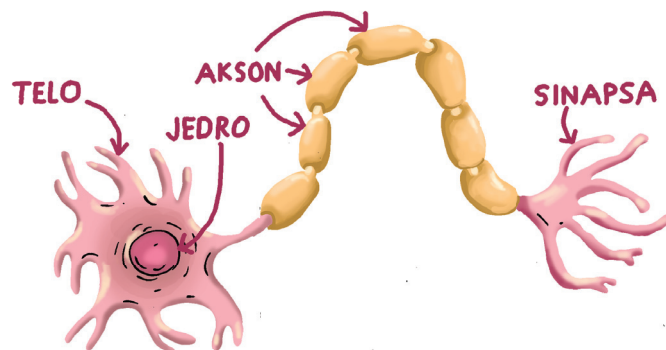

Čutenje, gibanje

V perifernem živčevju pri prenosu sporočil sodelujejo čutilne živčne celice in gibalne živčne celice. Prve prenašajo sporočila iz čutil v osrednje živčevje, druge pa prenašajo živčne signale iz osrednjega živčevja mišicam in drugim organom.

Avtonomni živčni sistem

ali vegetativni živčni sistem deluje samodejno. Naloga avtonomnega ali vegetativnega živčnega sistema je prenašanje navodil iz osrednjega živčevja do notranjih organov. Bitje srca ali dihanje sta nezavedni dejavnosti telesa. Nadzoruje ju avtonomni živčni sistem.

Živčna celica in živec

Živčna celica ima telo z jedrom, več kratkih živčnih končičev (**dendritov**) in daljši izrastek (**akson**). Med sosednjimi živčnimi celicami se prenašajo dražljaji po krajših končičih, do bolj oddaljenih pa po aksonih. Snopi aksonov, ki izhajajo iz možganov in hrbtenjače, tvorijo živce. Živčni končiči so na koncu odebeljeni. Kakor polip se povežejo s končičem sosednje živčne celice. Mesto, kjer se živčni celici stikata, imenujemo **sinapsa**. Sinapsa je špranja, skozi katero potuje dražljaj od ene živčne celice do druge.

... da je bedrni živec najdaljši in najdebelejši?

... da se dražljaji prenašajo skozi sinapse ali špranje s pomočjo kemičnih snovi, ki jim rečemo prenašalci?

... da živcem, ki izhajajo iz hrbtenjače, rečemo spinalni živci?

Krištof Dovjak

Pozimi se je prijetno pogreti ob skodelici vročega zeliščnega čaja. Čaj je napitek, ki ga pripravimo iz posušenih in zdrobljenih delov rastlin: plodov, listov, cvetov, korenin, lubja ... Čaj nas okrepča in odžaja, mnoge vrste čajev pa so tudi zdravilne. Pripravimo jih iz zdravilnih rastlin, kot so na primer žajbelj, kamilica, meta, materina dušica, janež ...

Pozimi najpogosteje pijemo šipkov čaj, različne sadne čaje, prileže pa se tudi alpski (planinski) čaj. Mešanico zelišč za alpski čaj po navadi sestavljajo plodovi šipka, listi robide, plodovi črnega trna, cvetovi lipe, plodovi jerebike in listi poprove mete. Poglejmo si te rastline pobliže!

Navadni šipek

vsi poznamo. To so tisti bodeči grmi, ki poleti rožnato ali belo cvetijo, jeseni pa na njih dozori rdeči, sočni plodovi. V Sloveniji raste okoli dvajset vrst šipka. Precej težko jih je razlikovati med seboj. Plodove nabiramo septembra in oktobra, najboljši so takrat, ko jih oplazi prva slana. Vsebujejo veliko vitamina C, zato šipkov čaj pomaga pri prehladu, prežene utrujenost in poveča odpornost proti boleznim.

Alpski

Črni trn

najdemo na gozdnih robovih, v živih mejah in na kamnitih prisojnih pobočjih. Stranske vejice tega grma se končujejo z ostrimi trni. Črni trn spomladi bujno cveti, cvetovi so beli in dišeči, razvijejo pa se pred olistanjem. Plodovi so koščičasti, okrogli, temno modri do črni. Dozorijo jeseni. Kisli so in trpkega okusa.

Lipa

V naših krajih uspevata dve vrsti lip. To sta navadna lipa in lipovec. Obe sta zdravilni. Poleti nabiramo lipovo cvetje za čaj. Lipe so medovita drevesa in lipov med je zelo cenjen. Lipa velja za simbol slovenstva.

Navadna robida

Tudi robide so bodičaste. Njihovi cvetovi so podobni cvetovom šipka, listi in plodovi pa precej drugačni. Vsak plod robide je sestavljen iz množice drobnih koščičastih plodov, ki so ob zrelosti sladki in zelo aromatični. Robidine liste za čaj nabiramo v aprilu in maju. Šipki in robide spadajo v isto botanično družino – med rožnice, kamor uvrščamo tudi jablane, češnje, slive, hruške in drugo sadno drevje.

RAZISKUJ

- Na gozdnem robu poišči robido, ki ima liste zelene tudi pozimi. Ugotovi, kako dolgo steblo ima.

RAZISKUJ

- Pobrskaj po kuhinji in ugotovi, katere vrste čajev imate doma. Ugotovi, katere rastline je v alpskem čaju največ in katere najmanj. Pomagaj si s podatki na embalaži.
- Skuhaj si čaj. Filter vrečko v skodelici prelij z vrelo vodo. Skodelico pokrij in pusti stati 8 do 10 minut. Čaj osladkaj z žličko medu in uživaj.
- Vrtnice so ljudje vzgajali iz različnih šipkov, ki uspevajo v naravi. Primerjaj cvet šipka s cvetom vrtnice in poišči nekaj razlik.

ki čaj

Jerebika

je nižje drevo ali grm, ki ga najlažje opazimo, ko plodi. Plodovi so oranžnordeči in vsebujejo veliko vitamina C. Uporabljamo jih za čaj, pa tudi za pripravo marmelad, kompotov in želejev. Jerebika uspeva na grmovnatih pobočjih, v svetlih gozdnih in na gozdnih obronkih.

Poprova meta

Pogosto jo gojijo na vrtovih kot zdravilno rastlino in dišavnico. Botaniki jo uvrščajo v družino usnatic, kjer najdemo še mnoge druge dišeče in zdravilne rastline, kot so na primer materina dušica, rožmarin, sivka, dobra misel, žajbelj, bazilika ... Če pomanemo metine liste med prsti, zavohamo zelo močan vonj po mentolu. Pri nas v naravi uspeva precej vrst met, a nobena nima tako močnega in prijetnega vonja kot gojena poprova meta. Čaj iz listov in stebel mete je zelo osvežujoč.

FOTOGRAFIE: SHUTTERSTOCK

FOTOGRAFIA: SHUTTERSTOCK

Polarni volk

Zakaj imajo mačke rade miške?

Lara, 6 let

Lara, to pa je skoraj tako zapleteno vprašanje, kot če bi me vprašala, zakaj imaš ti rada sladoled! Tako pač je! Ne bi ravno rekla, da imajo muce RADE miši, prej bi rekla, da jim miške teknejo. No, pa šalo na stran, miške in muce so del naravnega razmerja plen – plenilec. Muce so plenilci, lovci in pač plenijo miške, ptice in druge manjše živali – plen. To je zakon narave in zato ni nikakršno presečenje, ko nas naša prijazna in domača muca, ki rada popoldneve preživi na topli krušni peči, preseneti z miško na predpražniku. To je njen plenilski nagon.

**Dobila bom malega kužka.
Ne vem, kako naj ga vzgajam.**

Nika, 8 let

Ojej, Nika, to pa ni lahko vprašanje. In v idealnem svetu bi vsaj delno poznala odgovor, še preden si kužka dobila, saj se vzgoja začne takoj, ko kužka vstopi skozi vhodna vrata. Najbolje bo, da si priskrbiš kakšno pomoč, tudi knjiga o psih in njihovi vzgoji ti bo prišla prav. Verjamem pa, da so tvoji starši bolj vešč vzgoje mladega kužka in ti bodo priiskočili na pomoč. Majcen kužek ima namreč nekaj potreb, ki jih moraš zadovoljiti, prav tako pa ima njegova človeška družina nekaj zahtev, ki jih bo moral spoštovati on. Denimo najbolj osnovna: da se v hiši ne lula in ne kaka. Najpomembnejše pa je, da razume, da mora ubogati in kot svoje nadrejene sprejeti prav vse člane družine. To pa zahteva veliko doslednosti in vztrajnosti. Normalno za vsakega kužka je, da se v svoji družini skuša dokopati do čim višjega položaja in čim več pravic. Kar pa seveda za nas ljudi ni prav nič zaželeno, saj si res ne moremo predstavljati, da kuža po svojih pasjih zakonih vodi naša življenja, kajne? Zato mu moramo jasno povedati, kaj od njega pričakujemo, in pri tem vztrajati, in to prav vsi člani družine. Najhuje je, če eden nekaj dovoli, drugi pa prepoveduje. Potem ni kužku nič jasno, sploh pa ne, kdo je glavni v hiši – in v njegovi naravi je, da bo to poskušal postati on. Če se na primer odločimo, da kuža ne sme spati na kavču, se moramo tega dosledno držati. Prav je, da se s kužkom odpravita na tečaj male šole v bližnje kinološko društvo, kjer ti bodo dali veliko praktičnih napotkov, prav tako pa se bosta naučila osnovnih povelj, ki jih mora kuža poznati – denimo, da pride na klic, da sede ... Kuža se bo lahko socializiral – spoznal bo druge pse, ljudi, običajno pa tudi druge živali in življenjske situacije (cesto, semafor, živalski vrt in podobno), kar mu bo omogočilo, da bo postal samozavesten in priden pasji prijatelj. Torej le pogumno med knjige in med kinološke prijatelje!

Dragi dr. Vetko,

doma imam mucka Rudija. Star je 5 let. Ko je bil majhen, mu je nekdo priščipnil rep, zato smo ga odpeljali k veterinarju. Ta je rekel, da potrebuje veliko oskrbe. Ker sem takrat šla v prvi razred, zanj nisem imela dovolj časa. Zato je za Rudija skrbel moj dedek. Tako sem ga videla samo ob vikendih. Dedek je imel še psa in z Rudijem sta postala zelo dobra prijatelja. Ko pa je dedkov pes Medo umrl, se je Rudi spremenil. Sedaj sem opazila, da ima priščipnjeno uho. Čeprav je dedek zanj lepo skrbel, se rana še po enem mesecu vidi. Kako ga naj pozdravimo?

ŽE VNAPREJ HVALA IN LEP POZDRAV. Prosim, da objavite to pismo v naslednji številki, ker me res zelo zanima.

LP

Draga deklica, ti pa si skrbna lastnica mucka. Ker ga nisi mogla sama oskrbovati, si ga prepustila v dobre roke dedka, ki je poskrbel, da je muc po poškodbi repa dobro okrevale. Celo s psom se je spoprijateljil! Vidiš, kako se stvari obrnejo tako, kot je najbolje za vse. Zdaj pa si je poškodoval še uho, muc nesrečni. Verjetno si ga vendarle ni priščipnil, ampak je najbrž naletel na kakšnega jeznega mačka ali pa muco in se malo stregel. Take rane se po navadi same dobro zacelijo, a je seveda še bolje, če jih oskrbimo ljudje in ne čakamo predolgo. Zdaj po enem mesecu ti res ni treba več skrbeti za rano na ušesu, ker se je uho verjetno ob oskrbi tvojega starega očeta lepo zacelilo, verjamem pa, da ni videti prav nič lepo (vsaj običajno gre pravzaprav za 'odgriznino' in košček ušesa lahko manjka). Če se ti zdi, da se gnoji ali da rana ni zaceljena in čista, pa z dedkom peljita mačka k veterinarju, ki bo rano strokovno oskrbel. Kar se pa tiče spremenjenega vedenja muca po smrti pasjega prijatelja, je seveda povsem normalno, da kužka pogreša, tako kot ga pogrešate vsi. Veš, kaj pa je najboljšo zdravilo za tovrstno žalost? Nov kuža, ki bo vsaj malo zapolnil praznino za kužkom v tvojem srcu in tudi v srčku tvojega muca.

Kaj pomeni, če ima haski (pes) eno oko rjavo, drugo pa modro?

Metka, 10 let

No, to pa je težko vprašanje! Tukaj imajo prste vmes zapleteni dedni zakoni, geni, starši ... Pri nekaterih pasmah psov je namreč precej običajno, da oči niso rjave (res pa je, da so rjave pri veliki večini psov, resda v različnih odtenkih), ampak modre. Tak je njihov genski zapis. Modra barva sicer ni dominantna, torej se pojavlja precej redkeje kot rjava. Vendarle pa je na svetu nekaj psov, ki imajo modre oči. Res so večinoma pripadniki haskijev, aljaških malamutov, pa tudi mejni škotski ovčarji in še nekatere pasme se najdejo. Še veliko bolj redko pa je, da ima kuža eno oko rjavo, drugo pa modro. Tu je igra narave z dedovanjem lastnosti, ki so zapisane v genih, res brez meja in kuža je pravi posebnost med štirinožnimi kosmatinci. Odgovor na tvoje vprašanje torej je, da je kuža podedoval take gene od očeta in matere (in so se pri njem tako skombinirali), da ima eno oko rjavo, drugo pa modro. Različni očesi pomenita, da je bilo na delu dedovanje s svojimi zapletenimi zakonitostmi in naključji.

FOTOGRAFIJE: SHUTTERSTOCK

Imaš vprašanje?

Pošlji ga na naslov **Moj planet, 1536 Ljubljana**, ali na moj.planet@mkz.si. Objavljena vprašanja za dr. Vetko bomo nagradili!

Več o pravilih za sodelovanje, o varstvu osebnih podatkov in dovoljenju staršev si preberite na strani 55.

**Je objavljeno
tvoje pismo?**

Da ti bomo lahko poslali nagrado, čim prej pošlji svoje podatke na naslov

**Moj planet,
1536 Ljubljana.**

VARUJEM OKOLJE

Dnevi, ko je bilo moderno kupiti plastenko s sokom, so mimo. Časi, ko si v trgovini dobil neomejeno število plastičnih vrečk, so se tudi končali. Ampak zakaj? Našo Zemljo smo preveč napolnili s smetmi, zdaj pa moramo nanjo paziti, da bomo lahko skupaj preživeli še nekaj časa. Začnemo lahko pri nas samih, tako da ne ustvarjamo odpadkov in poskusimo kakšno stvar uporabiti čim večkrat, preden jo vržemo v smetnjak.

Izdelki za večkratno uporabo

Ogromno jih je. Zamenjajmo plastične vrečke z vrečkami iz blaga, starimi dobrimi cekarji in košarami. Zmanjšajmo uporabo plastenk in raje uporabljajmo bidone, termovke, plastenke in steklenice za večkratno uporabo. Baterije za napajanje igrač in fotoaparatorov lahko zamenjamo z akumulatorskimi. In ne pozabimo na poletne piknike. Gore plastičnih krožnikov, kozarcev in pribora zamenjajmo s trajnimi krožniki in kozarci, ki jih po uporabi pomijemo, ali pa vsaj s tistimi iz papirja ali koruznega škroba. In ne pozabi, tudi na pikniku ločuj odpadke, ki bodo nastali!

5. del: Uporabim večkrat

Neizogibni izdelki za enkratno uporabo

Takšnim izdelkom se ne moremo in ne smemo izogniti pri skrbi za zdravje. Predvsem v bolnišnicah ali pri domači oskrbi hudo bolnih ne podcenjujmo čistoče sterilnih injekcij in brizg, gaz, rokavic in druge medicinske opreme. Pri dojenčkih pa je plenice za enkratno uporabo že mogoče učinkovito zamenjati s pralnimi pleniciami.

Izmenjava literature

Knjižnicam večkratna uporaba prav fino uspeva. Eno njihovo knjigo prime v roke vsaj 15 ljudi na leto. Tudi ti lahko narediš podobno. Svoje stripe, revije, knjige ali celo učbenike lahko posodiš ali podariš prijateljem, sorodnikom in znancem. Le dnevni časopisi nosijo sveže podatke, pa še te nekateri ljudje berejo več dni stare. Gradiva, ki ga najdeš na spletu, pa ne tiskaj, raje si ga shrani v elektronski obliki in beri z ekrana.

Ko prerastem, odstopim

Vem, da ti je hudo, ko ti najljubša majčka ni več prav. Ampak zdaj jo lahko samo gledaš, zloženo v omari, kjer ti jemlje prostor. Če ni strgana ali preveč obrabljena, jo odstopi mlajšim otrokom, ki jo bodo lahko nosili. Veš, koliko športne opreme, zimskih kombinezonov in kopalk oblečemo le nekajkrat, potem pa jih prerastemo? Poskusi, podarjanje stvari je prijetno!

ILUSTRACIJA: DAMJAN STEPANČIČ, FOTOGRAFIJE: SHUTTERSTOCK

Obnovim staro in odpisano

Star stol, ki je obležal na vrtu, ali zabojček od jabolk lahko končata v smeteh (upam, da v zabojnikih, kamor spadata). Zakaj ju ne bi olepšali, pomladili in ponovno uporabili? Zadostujejo že poceni pripomočki, kot so brusni papir (da odstraniš staro barvo ali štrleča lesna vlakna), čopič in barva. Živo pisan stol lahko poleti postaviš nazaj na vrt, nanj pa postaviš olepšan zabojček, v katerega pospraviš svoje igrače, zbiraš kamne ali narediš pravi cvetlični koteček.

Podarim tistim, ki si ne morejo kupiti

Na svetu so otroci in odrasli, ki si zaradi denarne stiske novih stvari ne morejo kupiti. Njim lahko pomagamo, če jim odstopimo premajhna oblačila in športne rekvizite, igrače in druge stvari, ki jih ne potrebujemo več. Prav je, da podarjamo, saj tako lahko razveselimo druge. Tebe pa nič ne boli, če plavutke, ki jih ne moreš več spraviti na svoje noge, komu podariš. Mogoče bo kmalu kdo obdaril tudi tebe in boš hvaležno vzel stvar, ki ti bo prišla prav.

ali
veš...

- ... da so škatle za čevlje odlične omarice, v katere lahko pospraviš svoje barvice, zgoščenke in zvezke?
- ... da z uporabo bombažnih brisač namesto papirnatih prihranimo veliko dreves, iz katerih bi naredili brisače za enkratno uporabo?
- ... da s peko domačih keksov ustvariš veliko manj odpadne embalaže, pa še zabavaš se pri tem in natanko veš, kakšne sestavine so v njih?

Na Zemlji je več kot sedem milijard ljudi. Vsak človek je edinstven, a ne glede na to, kako različni smo si, imamo enako zgradbo telesa. Glavni deli telesa so glava, trup s prsnim košem in trebuhom ter okončine – roke in noge. V glavi ležijo možgani. Vanje se stekajo informacije iz vseh delov telesa. Možgani določajo, kaj naj počne telo.

Človeško telo

V trupu so vitalni organi, kot so srce, naša črpalka krvi, ledvice, ki kri prečiščujejo, pljuča, brez katerih ne bi mogli dihati, jetra, naša zaloga energije, ter želodec in črevesje, ki presnavljata hrano. Naše celice delujejo usklajeno in nam omogočajo, da jemo, vidimo, govorimo, hodimo, ne da bi morali o tem preveč razmišljati.

Prepogni in prepleti

Noge in roke nam omogočajo gibljivost. Za razliko od drugih živih bitij je za nas značilna pokončna hoja, zato lahko roke uporabljamo za druga opravila. Stopalo vsebuje 26 kosti, ki jih

povezujejo sklepi. Gibanje stopal in nožnih prstov omogočajo mišice. Spete so s kitami, zaradi katerih so stopala bolj čvrsta. Naše roke so zelo natančno orodje. Izmed vseh okončin imajo najbolj zapleteno zgradbo. Palec je še posebno pomemben. Obračamo ga lahko v različne smeri, omogoča nam tudi, da se stvari oprimemo. Roka ima 27 kosti in 28 sklepov. V vsem telesu je več kot 200 kosti, ki nam dajejo stabilnost in oporo. Okostje prenaša naše telo in ga ščiti. Njegov ključni del je hrbtenica, ki jo sestavlja veliko majhnih kosti – vretenca. Med vretenci so ploščice mehkega hrustanca, ki blažijo pritiske ter hrbtenici omogočajo gibljivost. V notranjosti kosti je kostni mozeg. Skozenj tečejo krvna telesa in živci. Naše okostje obdaja okrog 650 mišic. Kri se pretaka po mišicah in jih oskrbuje z energijo. Mišice sodelujejo tudi pri najmanjših gibih. Ko se smejimo, medsebojno sodeluje več kot 20 obraznih mišic.

Z občutkom

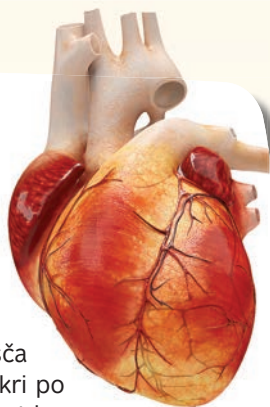
Vrsta organov nam pomaga zaznavati okolico. To so čutila za okus, sluh, voh, tip in vid. Predvsem vid in sluh nam pomagata pri orientaciji v okolju. Vsako oko vidi okolico pod drugim kotom, kar poveča naše vidno polje ter omo-

goča, da presodimo, kje se predmeti nahajajo in kako daleč so glede na točko, s katere jih opazujemo. V možganih se podobe, ki jih zaznavajo oči, zlijejo v eno samo tridimenzionalno sliko. A naše največje čutilo je koža. Prekriva naše celotno telo ter nam omogoča zaznavanje temperature, oblike in površine. Tudi s prsti spoznavamo svet. Na konicah prstov je na tisoče drobnih senzorjev. Podobno deluje sluh, vse informacije se stekajo v možganih, ki šele osmislijo zvoke, melodije ali besede.

Loči in izloči

Možgani nas obvestijo, ko jim zmanjka energije. To dobimo s hrano in pijačo. Hrana oskrbuje telo z vitamini, ogljikovimi hidrati, beljakovinami, minerali in maščobami. Med presnovo želodec in črevesje ločita hranilne snovi od odpadnih. Te pristanejo v črevesju, nato jih telo izloči. Za presnovo telo potrebuje tudi do 10 ur. Hranilne snovi se po krvi prenesejo po vsem telesu. To je tudi namen krvnega obtoka.

Pa dober tok

Krvna telesca potujejo po našem telesu kot po nekakšnem prometnem omrežju ter dostavijo kri do najbolj oddaljenih kotičkov telesa. Ta sistem poganja **srce**, ki ni nič drugega kot votla mišica, ki se ritmično krči in sprošča večtisočkrat na uro ter tako črpa kri po vsem telesu. Enako nepogrešljiv kot hrana je kisik. V pljučih je nešteto drobnih vej sapnic oziroma bronhijev, ki se iztekajo v pljučne mešičke. V njih kisik prehaja iz zraka v kri. Srce nato poganja s kisikom obogateno kri po ožilju.

Celostna umetnina

Možgani med učinkovitim delovanjem shranjujejo tudi znanje in izkušnje. Omogočajo nam, da razmišljamo o nas samih – naši preteklosti in prihodnosti. Telo je čudež. Živčevje pošilja informacije med možgani in telesom s hitrostjo 400 kilometrov na uro, ne da bi to sploh zaznavali. Usklajeno delovanje organov, mišic, kosti, čutil in možganov je brez primere.

Da Vinci Learning

ZA VEČ O TELESU PREKLOPITE NA KAJ IN KAKO – SAMO NA PROGRAMU DA VINCI LEARNING.

Operacija srca

poskus

POTREBUJEŠ:

- škarije
- 2 slamici
- balon
- rdeče barvilo za hrano
- plastičen kozarec
- nabodalo
- vodo
- gobo
- elastiko
- skledo

Postopek

- Skledo skoraj do vrha napolni z vodo. V kozarec natoči vodo do polovice in prili nekaj rdečega barvila. Odreži ustje balona, preostanek balona napni čez kozarec.
- Ustje balona natakni na slamico in ga pričvrsti z elastiko. Slamici pristriži tako, da bosta enako dolgi. Balon nad kozarcem preluknjaj na dveh mestih.
- »Arterijski« slamici vstavi v luknji v gumijastem »srcu«. »Srce« položi v posodo z vodo oziroma »telo«.

Kaj se dogaja?

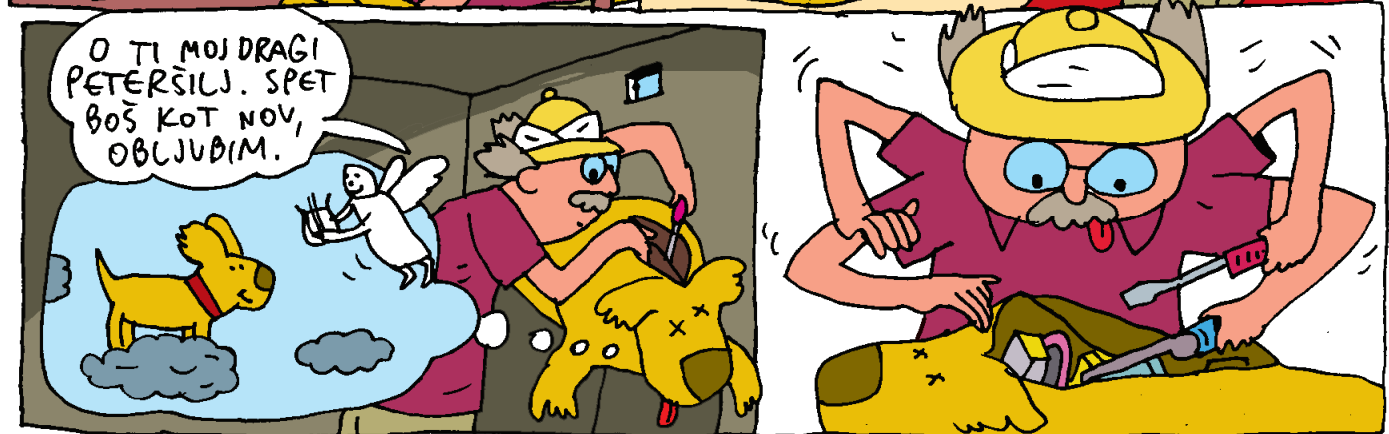
Ko pritisneš na srce, potisneš kri skozi zaklopko. Ko popustiš, se zaklopki zapreta in kri ne steče več nazaj v kozarec. Tako srce poganja kri po našem telesu v točno določeni smeri. Tika-taka, srce ne čaka!

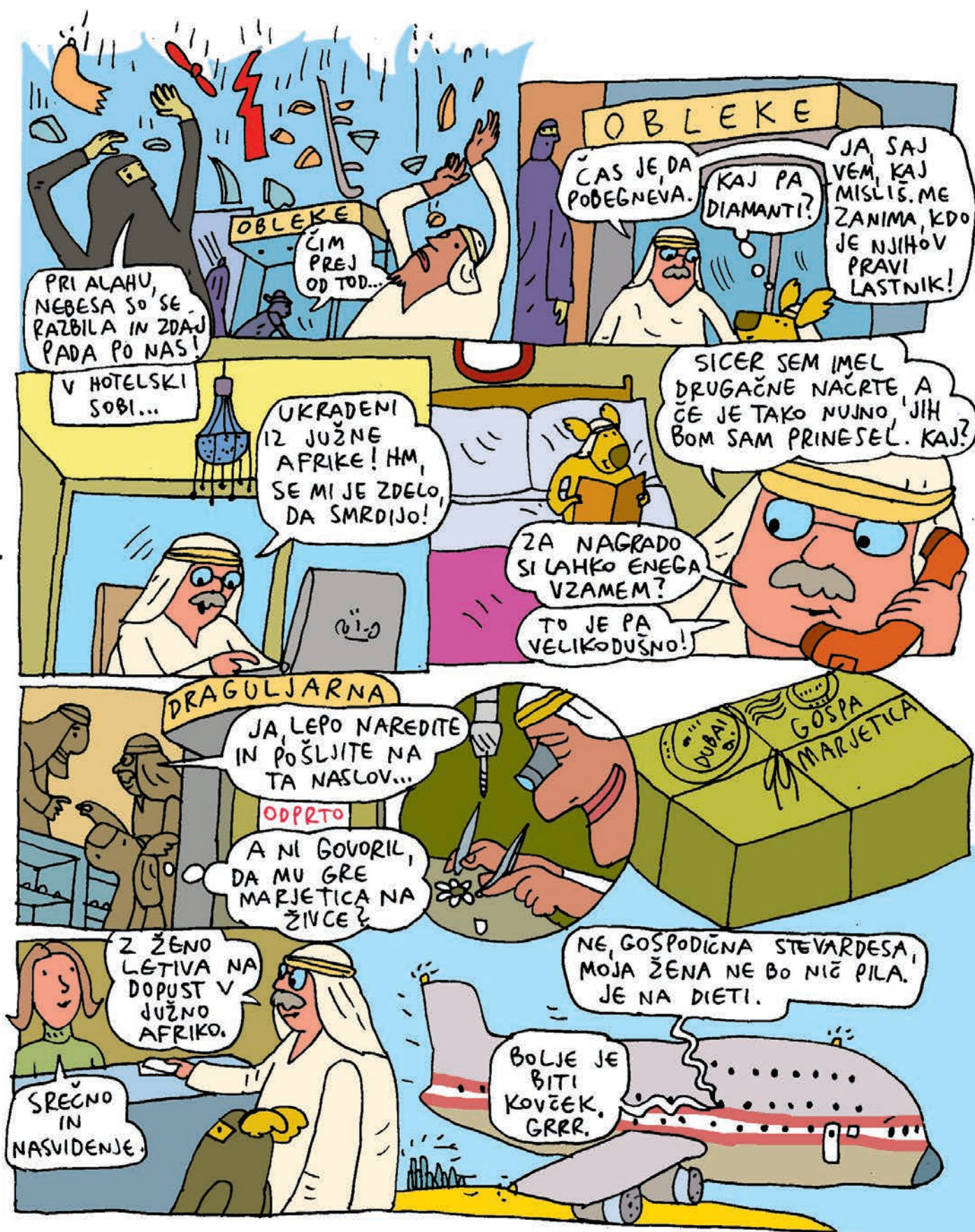
A ZNANSTVENIK?
BEŽITE STRAN OD
SVOJE DRŽAVE?

LOJZE IN PETERŠILJ

Potepanja
po
Sloveniji

Po rudniku z vlakom ali s kolesom

Podzemlje Pece

Globoka dolina reke Meže je še posebej ozka med Peco in Uršljo goro. Pozimi tja le redko posije sonce. Le zakaj so se ljudje naselili prav na dno doline, kjer ni prostora in svetlobe, da bi lahko kmetovali? Zaradi svinčeve in cinkove rude! Danes rudarji ne delajo več, rudnik pa je odprt za turiste in kolesarske pustolovce.

Največje dvorane so visoke 150 metrov.

Dva svetova

Pod površjem mogočne gore Pece je bogat podzemni svet. Prav blizu Doma na Peci je votlina kralja Matjaža. Junaški vladar že več stoletij spi in tako bo, dokler se mu brada devetkrat ne ovije okoli kamnite mize. Toda njegova votlina je le majhen del koroškega podzemnega sveta. Pod Peco so v več kot tristo letih izkopali za kar osemsto kilometrov rudniških rogov. Rudnik Mežica je zdaj zaprt že skoraj dvajset let. Spodnje dele je zalila voda, višje rove pa so preuredili v muzej.

Delali so tudi otroci

V mežiškem rudniku so svinčevo in cinkovo rudo kopali več kot tristo let. Težko si predstavljamo, kako so rudarji delali še pred izumom elektrike. Svetili so si z baklami ali leščerbami, kopali so s krampi in delali v samo en meter ali meter in pol visokih rovih. Da so dobili plačilo, so morali garati tudi po šestnajst ur na dan.

Oblečeni kot rudarji

Nekoč so v rudniku delali tudi otroci.

Zato so očetje s seboj pogosto vzeli sinove, stare deset let ali manj. Ker so bili majhni, so lažje dosegli majhne luknje. Pogosto so v rudniku delale tudi njihove mame. Cela dolina je živela za rudnik!

Od rudnika do muzeja

Pred petdesetimi ali stotimi leti je v rudniku delalo tisoč rudarjev. Še tisoč pa je bilo drugih delavcev, ki so tesali podporne tramove, sekali les za peči, v katerih so talili rudo, in vzdrževali stroje – avtomatska kladiva, rudniški vlak. Nekoč je imel samo rudnik kar deset elektrarn. Z elektriko so razsvetljevali rudnik in izčrpavali vodo. Toda v zadnjih letih se rudarjenje ni več splačalo. Ker je svinec tudi škodljiv za zdravje delavcev, so rudnik leta 1994 zaprli. Rudnik je že petnajst let spremenjen v muzej.

Podzemlje Pece

Podzemni – rudniški vlak

Toda rudniški muzej še zdaleč ni dolgočasen, ampak prava pustolovščina! Rudnik je imel več vhodov, različne kraje pa so imenovali revirji. Muzej je v revirju Moring. V garderobi smo oblekli oranžne površnike, na glave poveznili čelade s svetilkami in se v osrčje Pece odpeljali z rudniškim vlakom. Zdi se, da je vlak zelo hiter, saj glasno ropota in se močno trese. Toda v resnici vozi samo 10 km/h. V petnajstih minutah smo prevozili dobre tri kilometre. V eni uri smo prehodili poldrugi kilometer rovov ter videli, kako so rudarili pred tristo leti. Sčasoma je začela rudnik razsvetljevati elektrika, zaradi avtomatskega orodja pa so lahko kopali čedalje hitreje in čedalje bolj globoko. Nekatere dvorane so visoke tudi 150 metrov!

Kuhinja rudarskega stanovanja

Težak kot svinec

Ko nas je vlak pripeljal na plan, smo si ogledali še drugi del muzeja v stavbi, kjer je bila uprava rudnika. Lahko smo preverili, da je svinec res najtežja kovina. Palica svinca, velika kot litrska steklenica, tehta enajstkrat več kot voda, torej enajst kilogramov! Tam je tudi zbirka rud, mineralov in fosilov, ki so jih izkopali pod Peco. Ogledamo si lahko tudi stanovanje, v kakršnem je pred sedemdesetimi leti živela družina rudarskega nadzornika. V primerjavi z današnjimi časi so živeli skromno, za tiste čase pa kar udobno.

»Na Koroškem je fajn!«

Pod Peco lahko tudi kolesarimo. Opremijo nas s kolesi (lahko imate tudi svoje kolo) in čeladami s svetilkami. Pet kilometrov dolg rov prevozimo kar 500 metrov pod zemeljskim površjem. Domačini pravijo, da je na Koroškem fajn. In tako je tudi pod Koroško, v podzemlju Pece. Tam, kjer je vedno 10 °C.

Matej Zalar

FOTOGRAFIJE: MATEJ ZALAR

PELJI STARŠE NA IZLET!

Podzemlje Pece

www.podzemljepece.com

TIC Park kralja Matjaža

www.parkkm.si

Mežiška dolina

www.meziska-dolina.si

Zima – veselje

Zima je za nekatere najljubši letni čas, saj obožujejo zasneženo pokrajino, sankanje, smučanje, kepanje ... Če kakšno zimo sneg ne zapade, so prav žalostni. Drugi bi bili najbolj srečni, če bi živeli kje v tropih ali če vsaj tega letnega časa ne bi bilo, ker ne marajo dolgih večerov, kidanja in mraza. Pa ti?

1. Če nočemo, da nas pozimi zebe, moramo nase navleči kapo, šal, žabe ...

- ★★ Ja, in? Oblečem, kar moram. Poleti pač kratke rokave.
- ★ Zlomka, kako srbijo! Vsa ta oblačila sovražim, najraje bi jih vrgel v smeti.
- ★★★ Oblačila me spominjajo na to, kako lušno je na snegu.

2. Z neba se usujejo snežinke.

- ★★★ Jupii! Najlepše se je poditi po pršiču!
- ★ Protestiram! Komaj čakam, da bo zime konec.
- ★★ A res? Tudi prav. Precej vseeno mi je.

3. Noči se sicer že krajšajo, a kako vseh so ti dolgi zimski večeri?

- ★★★ Ni lepšega kot večerni sprehod po zamrzlem snegu, ki se čarobno iskri.
- ★★ Ne glede na letni čas ob večerih berem oziroma tičim za računalnikom.
- ★ Več svetlobe! To je čista krivica, ko bi vsaj drugače nastavili uro.

ali muka

4. Zunaj mraz grize do kosti. Prijatelj te povabi, da prideš na obisk.

- ★ Šel bom enkrat spomladi. Na mraz ne bom prostovoljno pomolil niti nosu.
- ★★ Če me mika, grem. Kaj ima to zveze z letnimi časi?
- ★★★ Z veseljem grem. Morda se bova igrala na snegu.

5. Kaj ti je pri zimi najbolj všeč?

- ★ Da je bo kmalu konec.
- ★★★ Sveže zapadel sneg, kepanje, sankanje, smučanje ... Skoraj vse!
- ★★ Nimam nekih najljubših stvari, ne v zvezi z zimo ne z drugimi letnimi časi.

Barbara Jarc

Od 5 do 8 zvezdic ZIMOMRZNEŽ

Zima in mraz sta ti prav zoprna. Komaj čakaš, da bodo dnevi daljši in ti ne bo treba »pol ure« nase vlačiti vseh plasti oblačil. Očitno imaš najraje poletje ali vsaj pomlad in jesen. Dokler živiš na tem koncu sveta, je zima sestavni del življenja. Kaj, ko bi poskusil malo uživati? Toplo se obleci, naredi snežaka in se potem pogrej ob vroči čokoladi. Ti je všeč?

Od 9 do 12 zvezdic ZMERNEŽ

Vse letne čase imaš enako rad oziroma do letnih časov ne gojiš nekih močnih čustev. Pri vsakem letnem času najdeš nekaj dobrega, hkrati pa ima zate tudi vsak kakšno lastnost, ki ti ne diši (pozimi je, na primer, premrzlo, poleti prevroče, jeseni turobno ...). A s tem se ne obremenjuješ preveč in greš svojo pot. Upamo, da boš čim bolj užival v dobrih plateh zime!

Od 13 do 15 zvezdic ZIMOLJUB

Če ne bi bilo zime, bi bil prav žalosten. Najbolj si vesel, ko zapade sneg, saj se ti obeta prekrasno sankanje, smučanje, kepanje ... Obožuješ pogled na zasneženo pokrajino, nad katero se blešči zimsko sonce in žari modro nebo, ter komaj čakaš, da se zapodiš na sneg. Tudi manj prijetne stvari vzameš v zakup, recimo kidanje in mraz. Želimo ti še veliko veselja!

sive
celice

Živalska izpolnjevanka

Živali s fotografij vpiši v izpolnjevanko. V navpičnih vrsticah se v njej skrivajo še tri živali. Katera od njih plete mreže?

1						
2						
3					*	*
4						
5						

Sestavil: Jože Petelin

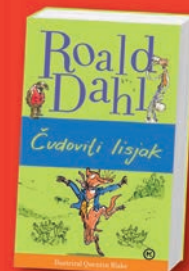

FOTOGRAFIJE: SHUTTERSTOCK

Spretnega tkalca mrež napiši na dopisnico in jo pošlji najpozneje **do 31. januarja 2013** na naslov: **Moj planet, 1536 Ljubljana**. Ne pozabi pripisati svojih podatkov. Med praviimi odgovori bomo izžrebali **2 nagrajenca**, ki bosta prejela knjigo **Čudoviti lisjak**. Več o pravilih za sodelovanje, o varstvu osebnih podatkov in dovoljenju staršev si preberite na strani 55.

Imeni nagrajencev bosta objavljeni na internetni strani www.mladinska.com/mojplanet in v februarski številki Mojega planeta.

Deskanje na snegu

Deskarji imajo svojega zrcalnega
»dvojčka«, le eden je brez. Ga najdeš?

ILUSTRACIJA: JAKA VUKOTIČ

RTV
SLO

TONY TIEN

TONY TIEN
nizozemski film, 2012

Režija: Mischa Kamp

Igrajo: Jeroen
Spitzenberger, Anna
Drijver, Rifka Lodeizen,
Faas Wijn

Tony je navihani desetletni fantič, ki ima velikega vzornika v svojem očetu. Pošteni, zgovorni in ambiciozni žerjavist se po vstopu v politiko bliskovito povzpne do položaja ministra. Ob tem vse bolj zanemari sina in ženo, poleg tega si najde ljubico, zato družina razpade in oče se odseli od doma. Tony je najprej prepričan, da je očetovo novo dekle nihče drug kot sama nizozemska kraljica. Sčasoma ugotovi svojo zmoto in s pomočjo kraljice pripravi načrt, kako bi spet spravil skupaj svoje sprte starše.

PROPAGANDNO SPOROČILO

SOBOTA, 19. JANUAR 2013
na TVS I ob 11.15

Pripravljeni na člana družine?

Skoraj vsi smo si že kdaj želeli, da bi nas po prihodu iz šole pričakal navihan kosmatinec ali da bi zvečer v našem naročju zadovoljno predla pristrčna mucka. Da bi vsak dan k sebi stisnili čisto svojo živalco, ki bi nam radostno vračala ljubezen. Ali je želja po živalskem sopotniku, ki bi ga imeli neskončno radi, dovolj za to, da mu ponudimo čudovito življenje, ki si ga zasluži?

Rad bi imel psa

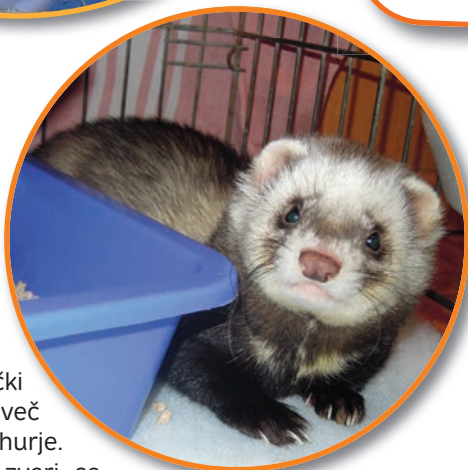
Psiček nas bo res vsak dan veselo pričakal na vratih, če bomo dobro poskrbeli za vse njegove potrebe. Preden se odločimo za pasjega prijatelja, je zato dobro razmisliti o tem, v kateri prostor bomo postavili njegovo blazino ali košaro, če bo bival z nami v hiši, ali kje na dvorišču bomo postavili pesjak z uto, če bo kuža zunanji. Ko vemo, kje bo pasji kotiček, si zamislimo še, kakšne posodice za hrano in vodo, ovratnico, povodec in igrače mu bomo priskrbeli. Potrebovali bomo tudi nekaj pripomočkov, kot sta na primer pasja krtača in šampon, in seveda primerno hrano. Ko je ta seznam poln kljukic, si zamislimo še, kakšno življenje čaka našega pasjega prijatelja. Bomo imeli dovolj časa, da ga večkrat dnevno peljemo na sprehod, se igramo z njim in ga vzgajamo? Kaj bomo s psom, ko se bomo odpravljali na dopust? Kdo bo šel z njim k veterinarju, ko bo treba? Imamo dovolj denarja za hrano, opremo, nego in skrb za zdravje psa? Se vsi v gospodinjstvu strinjajo s prihodom novega družinskega člana, ki bo z nami 10 let in več?

novega

Mjaaav!

Z mačko se sicer ne bomo odpravili v mačjo šolo, kar pa ne pomeni, da je za njeno srečno življenje dovolj, da jo zvečer malce pocrkljamo in ji namenimo skledico dobrot. Tudi mucka potrebuje dovolj naše pozornosti, igre in vzgoje, primerno ležišče, hrano, nego in veterinarsko oskrbo. Ker je zanjo najbolj varno, da kraljuje v hiši oziroma stanovanju in ne prosto spuščena brez nadzora, ji moramo priskrbeti dovolj igrač in igral. Med njimi ne sme manjkati praskalnik, na katerem si bo mačja navihanka vsak dan zadovoljno brusila kremplje. Nepogrešljivo je tudi mačje stranišče, nasuto s posebnim peskom. Brez dvoma je čisto vsaka mačka posebnica, ki svojemu skrbniku hitro pokaže, kaj ji je všeč in kaj ne. Nekatere mačke so bolj samotarske, spet druge si neskončno želijo mačje družbe. Smo pripravljeni v svoj dom sprejeti več mačjih očarljivk?

Prav zvita zver

Med hišnimi ljubljenci je zadnje čase vse več zanimanja tudi za dihurje. Majhne, simpatične zveri se marsikomu hitro prikupijo, skrb zanje pa je vse prej kot preprosta. Dihurji resda večino dneva počivajo v varnem zavetju prostrane kletke s straniščem, ki jo moramo redno čistiti, da preprečimo neprijeten vonj. Vsak dan pa potrebujejo vsaj tri ure igre in gibanja izven kletke in takrat bodo iskali predvsem našo bližino. So majhni, gibčni in izmuzljivi, zato se lahko hitro znajdejo v težavah. Včasih zaidejo v napačno luknjo, spet drugič si za igračko vzamejo predmet, ki lahko ogrozi njihovo zdravje. Ker precej pozno pokažejo, da se slabo počutijo, jim moramo zagotoviti varno okolje in predvsem veliko pozornosti, da se izognemo nesrečnim koncem.

Če imamo dobre odgovore na vsa vprašanja in o ničemer ne dvomimo, smo pripravljeni na novega družinskega člana. Smiselni naslednji korak je obisk bližnjega zavetišča, kjer nam bodo gotovo najbolje svetovali, katera žival je najbolj primerna za naš dom, in nam zagotovili, da posvajamo zdravega in steriliziranega oziroma kastriranega ljubljencega, pa naj gre za psa, mačko, dihurja ali katero koli drugo žival.

Patrick Ness

VOJNA POŠASTI

Iz zbirke
Žepnice

3. knjiga trilogije Hrup in kaos

Novi Prentissstown je pred velikim spopadom nasprotujočih si vojsk, ki imajo pred očmi le medsebojno uničenje. Todd in Viola sta ujeta med njimi, brez možnosti za pobeg. Posledice vsakega dejanja, vsake besede, so neizrekljivo pomembne: ali slediti tiranu ali teroristki? Rešiti življenje tistemu, ki ga najbolj ljubiš, ali življenja tisočih tujcev? Verjeti v odrešitev ali obupati? Kako do miru, ko pa so tisti, ki si ga želijo, tako brezupno v manjšini? In kakšne so možnosti, da se svet sploh ohrani, če se spopadajo pošasti?

Ameriški pisatelj Patrick Ness (1971) živi v Londonu. Na oxfordski univerzi je poučeval kreativno pisanje, zdaj pa piše za časopis Guardian. Navdušujoči zaključek trilogije Hrup in kaos je prejel prestižno nagrado Carnegie medal 2011. Avtor se je s trilogijo nesporno uvrstil med klasike sodobne mladinske književnosti.

Siri Kolu

AJDA IN RAZBOJNIKOVI

Iz zbirke
Sinji galeb

Ga skoraj ni junaka, ki se ne bi veselil poletnih počitnic – a če kolesarski izleti, šotorjenje in druge zabavne reči odpadejo, ker pač prši ali ima oči kakšno službeno obveznost ali že kaj ... no, potem je čisto ok, če te ugrabijo. Seveda morajo biti ugrabitelji prijazni, drugače ni zabavno. Pa ne smejo biti preveč nori na denar, pravzaprav morajo ropati bombone na kilograme, piškote, gorčico, knjige, igralne karte ... take reči pač. In na tako vrsto razbojnikov naleti Ajda, ki jo iz avta ugrabijo na poti k babici. Izkaže se, da je razbojniška družina veliko bolj zabavna in topla od njene prave družine, zato začne Ajda uživati v poletni dogodivščini, polni ropov in nevarnosti.

Zabavna in napeta pustolovščina je bila leta 2010 na Finskem nagrajena s prestižno literarno nagrado za otroke Finlandia Junior Award, po knjigi pa je nastal tudi film.

Angelika Lang

PTICE

Opazovanje in prepoznavanje
najpogostejših vrst

Iz zbirke
Narava na dlani

Ptice že od nekdaj navdušujejo ljudi, naj bo zaradi zmožnosti letenja, zaradi petja ali zaradi pisanega perja. Samo v Evropi je danes znanih več kot petsto vrst, katerih zunanost je nekaj posebnega. V priročniku so predstavljene najpogostejše in najbolj priljubljene evropske ptice, ki jih boste v naravi tudi res opazili in jih sami lažje prepoznali. Izvedeli boste tudi več o delih telesa in vrstah perja, obliki kljunov, oglašanju, življenjskih prostorih, prehrani, opazovanju, ogroženosti in varovanju ptic. Izjemne fotografije in mikavni opisi ptic omogočajo edinstven vpogled v naravo, zaradi priročnega formata pa bo knjiga vedno pri roki, še posebej na izletu ali na prostem.

Ursula K. Le Guin

Iz zbirke
Srednji vek

ZGODBE IZ ZEMLJEMORJA

Peta knjiga Sage o Zemljemorju

Pet zgodb, zbranih v tej knjigi, raziskuje ali dograjuje svet, ki smo ga spoznali v romanih o Zemljemorju. *Najditelj* se dogaja v mračni dobi okoli tristo let pred časom romanov ter osvetljuje nastanek nekaterih običajev in ustanov na Arhipelagu. *Kosti Zemlje* je pripoved o učnih letih čarovnika, pri katerem se je šolal Ged. *Črna roža in Diamant* je ljubezenska zgodba, *Na visokem barju* pa je zgodba iz tistih let, ko je bil Ged arhimag Zemljemorja. Zadnja, *Zverca*, se dogaja nekaj let po koncu romana *Tehanu* in je most med njim in zadnjim romanom, ki bo zaključil *Sago o Zemljemorju* ... Pisateljica zbirko sklence z orisom Zemljemorja.

Saga o Zemljemorju je ena največjih klasik fantazijske književnosti, ki jo po pomembnosti uvrščajo ob bok Tolkienovemu *Gospodarju Prstanov*. Knjiga *Zgodbe iz Zemljemorja* je po izidu leta 2001 dobila eno najpomembnejših nagrad za fantazijsko književnost, nagrado locus.

INFORMACIJE IN NAROČANJE:
080 12 05 ali www.emka.si

NAGRAJENCI IZ DECEMBRSKE ŠTEVILKE REVije MOJ PLANET

SIVE CELICE – SAME ŽIVALI

Iskana beseda: **PRAŠIČEK**.

Knjigo Roalda Dahla *Čarovnice* prejmeta **Marlena Cej** iz Nove Gorice in **Maja Bogatin** iz Slovenskih Konjic.

NAGRADNO VPRAŠANJE – KDO SEM?

Pravilni odgovor: **KAPIBARA**.

Knjigo Roalda Dahla *Čudoviti lisjak* prejmeta **Luka Lindav** iz Škofje Loke in **Nina Pohorec** iz Velenja.

Nagrade bomo poslali po pošti.
Nagrajencem iskreno čestitamo!

KUPON ZA SODELOVANJE PRI NAGRADNIH IGRAH, PISMIH BRALCEV, DR. VETKU IN NAGRADNIH NATEČAJIH V REViji MOJ PLANET

Kupon izrežite po oznaki in nalepite na dopisnico. Pošljite jo na naslov **Mladinska knjiga Založba, d. d., Slovenska 29, Ljubljana, revija MOJ PLANET**.

Podpisani _____,
(ime in priimek)

(naslov in pošta)

se strinjam, da moj otrok _____,
(ime, priimek in starost otroka)

sodeluje v natečajih, pri nagradnih nalogah, nagradnih vprašanjih za dr. Vetka, pismih bralcev in drugih nagradnih natečajih, razpisanih v tej reviji, ter da se v reviji objavijo otrokov izdelek in njegovo ime in starost.

Datum _____ Podpis _____

S podpisom dovolite, da Mladinska knjiga Založba, d. d., za izvedbo nagradnega natečaja (in/ali nagradnih iger) in objavo podatkov o nagrajencih vodi, vzdržuje in upravlja evidenco z vašimi osebnimi podatki in podatki vašega otroka za časovno obdobje 5 let, s podatki o preostalih udeležencih v zgoraj navedenih nagradnih igrah ali natečajih pa do njihovega izteka. Sodelujočim v natečaju in pri nagradnih nalogah je zagotovljeno varstvo osebnih podatkov po zakonu, ki ureja varstvo osebnih podatkov.

vaša
pošta

Moj PLANET
1536 Ljubljana

MOJ PLANET

Ite revija planeta Rada prebram članke o naravi in živalih. V šoli imam že mnogo plakotov živali, želim pa si kmalu obesiti tudi poster sokola.

Dragi
Moj planet!
Danes
sem vam
narisala
pogled.

Lova Jerica Zala Lenah 9 let

Hvala za vaša pisma,
pohvale in predloge, ki jih
tako pridno pošiljate!

ZIMA

Zima je polna snega. Zelo je lepo. Toplo se moraš obleči, da ne boš zmrznila, mi vedno pravi mama. Seveda so to oblačila: pajac, rokavice, šal, kapa ter udobni in topli zimski čevlji.

Zelo rada se igram na snegu. Najraje se smučam. Sanjam se prihranim za mlajšega bratca Aljaža. Poznam še druge zimске igre kot so: drsanje, različne skulpture iz snega in v snegu delati angelčke. Veseli me tudi izdelava snežaka, ki ga naredimo z družino.

Zima mi je všeč, zato ker je polna lepih trenutkov.

Natašja Jelen, 4. c
POŠ Tabor

DRAGI
MOJ PLANET

Moj planet mi je zelo všeč, zelo rada ga berem. Rada berem o mačkah, psih in vevericah. Vaše revije so zelo dobre. Zelo veliko se učimo v šoli v tej reviji. Moj planet mi je všeč, ker dojetje postaja. Doma imamo muco, ki je zelo lepa. Veliko sem se naučila v Mojem planetu.

HVALA!

Mateja Bonat
4.B. Martina
Japonska

MOJA ŽIVALSKA ZGODBA

Vabimo te, da nam **opišeš, narišeš ali fotografiraš** kakšno doživetje z živaljo, ki se ti je še posebej vtisnilo v spomin. Lahko gre za hišnega ljubljence, divjo žival, naključno srečanje ... Objavljene prispevke bomo nagradili. Pošlji jih na naslov **Moj planet, 1536 Ljubljana**. Ne pozabi pripisati svojih **podatkov**.

Danes objavljamo zgodbico, ki nam jo je poslala Nikita Belopavlovič.

PSIČKA BAILEY

Doma imamo skoraj živalski vrt, a opisala bom psičko Bailey.

Bilo je takole. Bailey so nekega deževnega dne našli v škatli sredi gozda, takrat je bila stara komaj nekaj dni. Bailey so takoj pripeljali v zavetišče v Novem mestu ter odkrili, da so jo po vsej verjetnosti teple ali kaj podobnega. Ko sem gledala po internetu, sem videla, da psička potrebuje dom. Tako sem prosila starše, če jo lahko posvojimo, in na srečo so privolili. Tako smo jo šli takoj iskat v Novo mesto ter ji dali ime Bailey. Bailey spi v postelji, kjer je toplo, lepo se razume z ostalimi živalmi ter ima še posebej rada otroke. Ko vidiš Bailey ter ko bereš njeno zgodbo in vidiš, kaj vse je doživela, se ti spusti kar nekaj solz, zato imam tudi občutek, da je ona rešila mene, saj mi je tudi najboljša prijateljica in jo imam najrajši.

Nikita Belopavlovič

Omer in Ema, vajini pismi objavljamo na www.mladinska.com/mojplanet.

Na spletnih straneh www.mladinska.com/mojplanet pa lahko odslej tudi **pišete dr. Vetku**, zastavite vprašanje, sporočite svoje **mnenje** ter **glasujete za poster**.

V reviji objavljena pisma, fotografije in druge prispevke bomo nagradili. Pošljite jih na naslov **Moj planet, 1536 Ljubljana**, ali **moj.planet@mkz.si**. Ne pozabite pripisati svojih podatkov. Če boste poslali svojo fotografijo, ne pozabite priložiti dovoljenja staršev ali drugih skrbnikov, da se strinjajo z objavo fotografije.

Več o pravilih za sodelovanje, o varstvu osebnih podatkov in dovoljenju staršev si preberite na strani 55.

Uredništvo Mojega planeta

So trditve pravilne? Kaj praviš?

Kviz po januarski številki

- 1.** Opice japonski makaki dneve prečepijo v toplicah.

DRŽI

NE DRŽI

- 2.** V Sloveniji imamo le eno avtohtono pasmo prašiča.

DRŽI

NE DRŽI

- 3.** Poleti je v tundri 24 ur tema.

DRŽI

NE DRŽI

- 4.** Po podzemlju Pece se lahko vozimo z električnimi avtomobili.

DRŽI

NE DRŽI

- 5.** Polhi prespijo vso zimo, medvedi pa le počivajo.

DRŽI

NE DRŽI

- 6.** Na svetu obstaja le ena vrsta bazilike.

DRŽI

NE DRŽI

- 7.** Nekoč so dišavnice pomenile bogastvo.

DRŽI

NE DRŽI

- 8.** Nevroni so odlična sorta kostanja.

DRŽI

NE DRŽI

- 9.** Psi imajo lahko eno oko rjavo, drugo pa modro.

DRŽI

NE DRŽI

- 10.** Lojze in Peteršilj sta junaka Planetovega stripa.

DRŽI

NE DRŽI

Si znal odgovoriti na vsa vprašanja? Če ne, polistaj po reviji Moj planet, ki jo imaš v rokah, in kmalu ne bo nobenega dvoma več.

Prihodnji mesec v Mojem planetu

Kozlički

Varujem okolje

Lenivci v stranišču

Naslednja številka izide
15. februarja.

Moj planet, mesečnik, januar 2013, leto 8 • Na leto izide 12 števil. • Mladinska knjiga Založba, d. d., Slovenska 29, 1000 Ljubljana • Predsednik uprave MKZ: Peter Tomšič • Glavni urednik področja Založništvo: Bojan Švigelj • Vodja sektorja izobraževalno založništvo: Senja Požar Horvat • Odgovorna urednica: Maja Bajželj • Urednica: Jasna Merc • Likovno-tehnično urejanje: Mojca Orehek • Oblikovna zasnova: Vito Cof • Lektorica: Vera Jakopič • Naslov uredništva: **Moj planet, 1536 Ljubljana**, tel.: 01 241 32 20, faks: 01 425 28 36 • Tiskana naklada: 8.000 • Tisk: Grafika Soča d.o.o., Nova Gorica • Cena številke za naročnike v šoli je 3,74 €, za individualne naročnike 3,99 €, v prosti prodaji 4,70 €. Naročnina se poravnava v dveh obrokih. Naročnina za tujino se poravnava vnaprej in znaša 96,00 €. • DDV in poštšina sta vračunana v ceno. • Naročnina velja do preklica, odpovedi sprejemamo samo pisno za naslednje obračunsko obdobje. • Za nepravilno poravnane obveznosti zaračunavamo zakonsko določene zamudne obresti. • Poštšina plačana pri pošti 1102 Ljubljana. • **Naročanje revij:** Mladinska knjiga Založba, d. d., Služba oskrbe kupcev, 1536 Ljubljana, tel.: **080 11 08, od 7. do 18. ure.** • Vodja sektorja Prodaja revij in promocija izobraževalnih vsebin: Monika Jagodič Gobec, monika.jagodic@mkz.si • V. d. vodje službe Marketing in oglasno trženje: Martina Dolgan • www.mladinska.com/oglasni prostor, sot@mkz.si • Oglasno trženje: Anja Klemenčič, anja.klemencic@mkz.si, T: 01 307 80 08 • ISSN 1854-2883 • V reviji Moj planet objavljenih prispevkov ni dovoljeno kakor koli ponatisniti brez pisnega dovoljenja uredništva. • Nenaročenih rokopisov, risb in fotografij ne vračamo. • Revijo sofinancirata Javna agencija za knjigo RS in Ministrstvo za izobraževanje, znanost, kulturo in šport. • Elektronska pošta: moj.planet@mkz.si • Spletne strani: www.mladinska.com/mojplanet • V uredništvu skrbimo za skladnost oglašnih sporočil z Zakonom o medijih. Na izbor oglaševanih izdelkov in na oblike oglaševanja ter na oglasne priloge nimamo vpliva.

Pasji kviz

1. Prijazni kuža na fotografiji je pasme

- V primorec.
- S dalmatinec.
- H poenter.

2. Ljubeča mama z mladičkom je

- P bulterierka.
- I angleška ovčarka.
- P nemška doga.

3. Lastniki dostikrat polepšajo s pentljo svoje

- R jorkširske terierje.
- A ptičarje.
- V malamute.

4. Ovčarski pes je pasme

- S šarplaninec.
- A nemški ovčar.
- E mejni ovčar.

5. Rekord z dolgimi uhlji je

- H baset.
- U afriški uhač.
- M kraški zajčar.

6. Velikan med psi je

- O nemška doga.
- I koder.
- K samojed.

7. Whippet je odličan

- R čuvaj.
- D tekač.
- Z policijski pes.

8. Mladiček na fotografiji je

- K ruski hrt.
- A koker španjel.
- I zlati prinašalec.

M. B.

Odgovor napiši na dopisnico in jo pošlji najpozneje **do 31. januarja 2013** na naslov: **Moj planet, 1536 Ljubljana**. Ne pozabi pripisati svojih podatkov. Med pravnimi odgovori bomo izžrebali **nagrajenca**, ki bosta prejela **knjigo iz zbirke Pet prijateljev**. Več o pravilih za sodelovanje, varstvu osebnih podatkov in dovoljenju staršev si preberite na strani 55.

Imeni nagrajencev bosta objavljeni na internetni strani www.mladinska.com/mojplanet in v februarski številki Mojega planeta.

Kdo sem?

nagradno
vprašanje

Čeprav je morda tako videti: ne, nisem iz Mumindola ... Danes obstajata dve vrsti: prva živi ob zahodni obali Severne Amerike, druga pa tisoče kilometrov stran – v morjih ob Antarktiki. Sem največji plavutonožec; so pa predvsem samci z juga večji od severnih sorodnikov. Ime sem dobil po svoji velikosti in prepoznavnem rilcu, ki ga imajo odrasli samci in je raztegljiv. Samci lahko tehtamo celo pet ton in smo (pozor!) do petkrat težji od samic. Več mesecev preživim v koloniji na kopnem. Tja prvi pridemo samci in se spopademo med sabo. Eden vidnejših znakov teh spopadov so brazgotine, do hujših poškodb pa po navadi ne pride. Zmagovalec dobi harem, vendar mora svoje ozemlje in samice nenehno braniti pred vsiljivci. Mladički so črni, že skotijo se z dlako in tehtajo 40 kilogramov, nato pa do 23 dni sesajo mleko. Samica v tem času močno shujša. Na kopnem sem okoren, se pa odlično potapljam. Pod vodo zdržim kar 20 minut. Lovim lignje in ribe, mene pa orke in veliki beli morski pes. V preteklosti so me na veliko lovili tudi ljudje – konec 19. stoletja mi je že grozilo izumrtje, zdaj pa me že ščiti vrsta zakonov. Me prepoznaš?

Jasna Merc

FOTOGRAFIJA: SHUTTERSTOCK

Odgovor napiši na dopisnico in jo pošlji najpozneje **do 31. januarja 2013** na naslov: **Moj planet, 1536 Ljubljana**. Ne pozabi pripisati svojih podatkov. Med pravnimi odgovori bomo izžrebali **nagrajenca**, ki bosta prejela **knjigo Artemis Fowl**. Več o pravilih za sodelovanje, varstvu osebnih podatkov in dovoljenju staršev si preberite na strani 55.

Ime nagrajencev bo objavljeno na internetni strani **www.mladinska.com/mojplanet** in v februarski številki Mojega planeta.

www.zakladiotrostva.si
Klik do najboljših otroških knjig

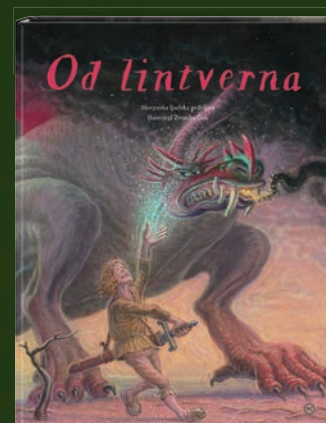
Izbor najboljših pesmi iz prve zbirke *Cicibanija* je razširjen s pesmicami iz zbirke *Rad bi, ki so jo otroci prav tako sprejeli za svojo*. Nove ilustracije!

72 strani, 25 x 22 cm
Cena: 19,95 EUR

Osupljive zgodbe iz malega živalskega sveta. Fantazijski dogodek leta! Nagrada Hinka Smrekarja ilustratorju na 10. slovenskem bienalu ilustracije.

296 strani, 21,5 x 25,5 cm
Cena: 34,96 EUR

Reven mladenič gre po svetu, da bi našel srečo. Mu bo uspelo premagati zmaja z devetimi glavami? Slovenska čudežna pravljica v priredbi Anje Štefan.

26 strani, 23,5 x 30 cm
Cena: 16,95 EUR